

**UŽÍVÁNÍ A UŽIVATELÉ TABÁKU
V KONTEXTU ANALÝZY MEDIÁLNÍCH ZPRÁV**

Hana Brachová, Lenka Miovská, Michal Miovský

Praha, 2004

OBSAH

1.Úvod.....	3
2.FUNKCE, ÚČINKY, VLASTNOSTI MÉDIÍ:.....	3
3.OBSAHOVÁ ANALÝZA.....	4
4.POPIS VÝZKUMU.....	6
5.DEFINOVÁNÍ OTÁZEK A HYPOTÉZ.....	8
6.PŘEHLED VÝSLEDKŮ.....	9
7.DISKUSE.....	33
8.SOUHRN.....	38
9.ZÁVĚR.....	40
10.LITERATURA.....	41

1. Úvod

Média jsou pro nás hlavním zdrojem informací a zábavy, vytvářejí mediální normu a spoluurčují tak, co je ve společnosti přijatelné a považované za normální, hrají důležitou roli v socializaci, konstruují sdělení, která ovlivňují náš pohled na svět. Mají velkou ekonomickou moc. Teoretici masové komunikaci často mluví o tom, že masmédia mají obrovskou moc určovat, o čem budou lidé přemýšlet (agenda-setting). Mediální svět je v tomto smyslu skutečnější než svět fyzický. Prostřednictvím médií se udržují v oběhu představy o lidech a jejich názorech a přesvědčeniích. Studiem médií zvyšujeme kontrolu nad tím, jaké interpretace světa, lidí, dějů, vztahů a hodnot média nabízejí.

Informace o dění na drogové scéně získáváme málokdy skrze přímé osobní kontakty. Vědění o tomto světě je primárně odkázáno na obraz konstruovaný masmédií. Naše znalosti jsme pravděpodobně získali z velké části právě prostřednictvím médií - mediálně konstruovaného obrazu. Tento zprostředkovaný obraz je pouhým výsekem reality skutečné. Náš výzkum sleduje mediální obraz tabákové výseče drogové scény. Kouření je speciální oproti jiným drogám – je legální. Předpokládáme, že velká část naší společnosti se setkala/setká s uživateli tabákových výrobků a možná má sama osobní zkušenosti s touto drogou. Nejedná se tedy o oblast, kde bychom byli odkázáni jen na prostředníky - média. To skýtá nebezpečí, že jen těžko rozlišíme, které informace máme zprostředkované osobní zkušeností, které médií. To klade vysoké nároky na média, aby zobrazovala pravdivě realitu tohoto světa, a přitom vyhověla naší touze po novém. O to zajímavější bude pozorovat tabákovou mediální realitu. Na čtenářích naší práce necháváme, aby rozhodli, nakolik se podobá realitě, kterou znají. Známost, blízkost tématu skrývá další nebezpečí - pocit, že jsme všichni odborníci, vytváří se tak zrádná atmosféra zdánlivé dostupnosti a samozřejmé srozumitelnosti. V naší práci nás bude tedy také zajímat, které osoby se nejčastěji k tématu vyjadřují (dostávají nejvíce prostoru) a jak o uživatelích, užívání hovoří.

Kdybych se ptala lidí ve svém okolí na tabák, resp. kouření, dostala bych celé spektrum odpovědí: od „nikdy“ s vyčítavým výrazem, co má sílu uhasit cigaretu, přes „nevadí“, které čichem od kuřáka nerozeznáte, přes užívající si „rád“, věčně optimistické „od pondělka nekouřím“ a odhodlané „už nikdy“, až po „stále“ se zažloutlými prsty a diagnózou člověk s cigaretou. Já patřím k lidem, které „kouř někdy štípe do očí a někdy jim voní“. Nestojím ani na jednom z extrémních konců, to by mi mělo zajistit nestrannost v průběhu výzkumu i při prezentaci výsledků.

Záleží na médiích, jaké obrazy společnosti nabídne (agenda setting) a jaké nálady vyvolá. Jestli bude využívat/zneužívat kontroverzních témat dětí a kouření. Kdo - kdy bude zdůrazňovat kouření jako svobodu, kdo bude vyvolávat protikuřácké nálady zmínkami o obětech pasivního kouření. My se s pomocí metody obsahové analýzy pokusíme sledovat, jak s nabízenými významy o tabáku a jeho uživatelích média pracují, a tak odpovědět na základní otázku našeho výzkumu: jak informují česká média o tabáku, jeho užívání a uživatelích.

2. FUNKCE, účinky, vlastnosti médií:

- Informační a vzdělávací funkce,
- Kulturní a sociální funkce,
- Politická funkce,
- Funkce získávací, mobilizační,
- Kontrolní funkce,
- Média jako zdroj moci,
- Média jako klíč ke slávě – celebrity, opinion leaders a experti,
- Zábavní funkce masmédií,
- Infotainment a edutainment,

- Mediace a konstrukce sociální reality,
- Nastolování témat - agenda setting,
- Rozptylující účinek médií,
- Média jako nositelé mediální normy.

3. OBSAHOVÁ ANALÝZA

Mezi základní metody analýzy mediálních sdělení se řadí: **obrazová analýza, obsahová analýza a výpovědní analýza** (Olšovská, Kapoun, 2003).

Analýza textů se dá v zásadě provádět dvěma způsoby. Tím prvním je hermeneutická textová, případně obrazová analýza. Je to čistě kvalitativní metoda rozboru textu nebo obrazu, snaží se zachytit hlubší souvislosti. Mezi nevýhody tohoto postupu patří pracnost¹ a subjektivnost². Druhou metodou je obsahová analýza. Tradiční „obsahová analýza“ je nejstarší, ústřední a stále nejpoužívanější metodou výzkumu. Počátky jejího používání spadají do prvních desetiletí dvacátého století. (McQuail, 1999).

Obsahová analýza je kvantitativní i kvalitativní výzkumnou metodou pro **systematický³** a **intersubjektivně ověřitelný⁴** popis mediálních obsahů, vycházející z vědecky podloženého kladení otázek. Výsledkem a cílem obsahové analýzy je kvantitativní popis medializovaných celků (Schulz et al., 1998), je určena ke zpracování velkého množství dat, je strukturovaná a ověřitelná. Díky velké strukturovanosti a kvantifikaci lze postup obsahové analýzy intersubjektivně ověřovat a kontrolovat správnost kvantifikace, reliability a validity. Protože v této práci je zpracováváno velké množství mediálních obsahů a výzkumná otázka je zaměřena na zjištění celkového obrazu, který je v médiích o tabáku a jeho uživatelích veřejnosti předkládán, zvolili jsme pro výzkum právě metodu obsahové analýzy.

McQuail (1999) uvádí, že práce s fyzickými texty má (ve srovnání s prací s lidskými respondenty) výhodu, že texty jsou vůči tazateli „nereaktivní“ a že nejsou znehodnocovány časem. Na druhé straně se ovšem ztrácí jejich kontext a s ním možnost skutečně se dozvědět, co původně znamenaly pro své podavatele a příjemce. V naší práci analyzujeme mediální obsahy z roku 2003 - je stále snadné dohledat události tohoto roku, navíc zkoumaný soubor jsme obdrželi již v roce 2003.

Charakteristickým rysem této metody je vysoká míra strukturovanosti a s tím spojený i vysoký stupeň ověřitelnosti. Každý krok podléhá explicitně formulovaným pravidlům. Výsledky je možné přehledně znázornit v číselných hodnotách, tabulkách a grafech. Mezi přednosti obsahové analýzy patří možnost zpracovat velké množství textů a výsledky podrobit statistickým analýzám (Schulz et al., 1998).

3.1. Základní postup

Základní postup při použití této metody je: 1) zvolit vzorek obsahu, 2) vytvořit rámec kategorií, 3) zvolit jednotku⁵ analýzy obsahu, 4) umístit obsah do připraveného rámce (podle frekvence výskytu zvolených jednotek) 5) vyjádřit výsledky (McQuail, 1999).

Reliabilita a validita

Validitou se rozumí požadavek, aby výzkumné metody měřily opravdu to, co zamýšlíme měřit. Uvedené požadavky spolu souvisejí. Reliabilita je předpokladem validity. Reliabilita znamená, že metody využívané při šetření jsou zpracovány a zdokumentovány tak, že každý

¹ V důsledku náročnosti zpracování lze zkoumat jen poměrně malý rozsah mediálních obsahů týkajících se daného tématu.

² Postup je velmi silně závislý na osobě výzkumníka, dvě osoby věnující se analýze téhož textu mohou dojít k různým výsledkům, celý proces je jen velmi obtížně ověřitelný.

³ Systematický znamená, že se všechny mediální obsahy zpracují stejným způsobem.

⁴ Intersubjektivně ověřitelný znamená, že všichni ostatní – alespoň v zásadě – budou schopni při aplikaci našich výzkumných metod reprodukovat naše výsledky.

⁵ Může to být slovo, věta, oddíl, celý článek, obraz, sekvence atd.

odborník, který tyto metody použije na stejném materiálu, musí dojít ke stejným výsledkům. Výsledky analýzy nemohou záviset na osobách provádějících analýzu, nýbrž na metodách a analyzovaném materiálu (Schulz et al., 1998). Definice jednotlivých kategorií (proměnných) musí být velmi přesná, konkrétní. Kromě toho je nutné precizní zaškolení pracovníků (osob, které budou kódování provádět). Oba tyto kroky slouží k odstranění možných chyb vzniklých na straně pracovníka (nepochopení) nebo z důvodu nepřesné definice kategorie.

Celkovou reliabilitu lze zjistit porovnáním výsledků skórování jednoho materiálu dvěma posuzovateli nebo jedním posuzovatelem dvakrát, po uplynutí určitého času. Koeficient SK - shodu kódování - můžeme vypočítat podle vzorce: $SK = 2S/(K1+K2)$.⁶ Hodnota SK se pohybuje mezi 1 a 0 (absolutní shoda a žádná shoda). Za dostatečně spolehlivé jsou považovány kódy, u nichž je shoda kódování alespoň 0,7. (Schulz et al., 1998).

Výběrový soubor

Operacionalizace⁷ začíná většinou vymezením výběrového souboru. Výběr se provádí ve čtyřech etapách, kde stanovíme: (1) na jaká média zaměříme pozornost, (2) jaké obsahy budeme v těchto médiích analyzovat, (3) za jaké časové období budeme mediální obsahy sledovat, (4) mediované obsahové jednotky (tzv. kódovací jednotky⁸) Musíme zjistit, jak lze mediované obsahy jednoduše identifikovat, jak lze materiál co nejlépe rozdělit do segmentů a jaké indikátory můžeme na materiál použít (Schulz et al., 1998).

Kódování

Medializované obsahy, které chceme analyzovat, identifikujeme a zaznamenáváme formou číselných hodnot – kódů. Kódování znamená převedení sledovaných znaků do formy, kterou lze kvantifikovat. Jde o dvoustupňový proces. Prvním stupněm je segmentace mediovaných obsahů na jednotlivé prvky, kódovací jednotky. Tyto jednotky pak v druhé fázi popisujeme pomocí pevně stanovených kategorií (Schulz et al., 1998).

Je potřeba přesně definovat jednotlivé znaky (pro zajištění reliability a validity). Různým hodnotám definovaného znaku je pak přiřazena jedna (popř. více) číselných hodnot, které označují přítomnost, kvalitu jednotlivých obsahů. Sama číselná hodnota často nemusí mít žádné významové spojení s popisovaným znakem, nominální proměnná (Sivek, 2004).

Je potřeba si stanovit kódovací jednotku, jednotku mediální informace, která bude tvořit jednu položku sledovaného souboru. Je výhodné stanovit jednotky obsahové analýzy pokud možno tak, jak by to udělat i naprosto nezkušený laik. Dají se potom snadněji definovat a zvyšuje se tím i spolehlivost kódování. Čím menší jednotku si stanovíme, o to preciznější, avšak komplikovanější bude proces analýzy (Schulz et al., 1998).

U elektronických médií bývají tyto jednotky většinou definovány časově⁹ a u tištěných médií prostorově¹⁰ (Schulz et al., 1998). V našem výzkumu jsme dostali k dispozici materiál (původně zaznamenaný v psané podobě u tisku a internetu, v audiální a vizuální podobě u televize, rádia) přepsaný. Proto jsme si jako základní segment určili „článek“. V jedné kategorii jsme rozlišovali články podle délky. K tomu jsme používali stejných měřítek, bez ohledu na to, o jaký zdroj (televize, rádio, noviny) kódované jednotky se jednalo¹¹. Kódovací

⁶ S je počet všech shodných odpovědí, K1 je počet odpovědí prvního posuzovatele (nebo odpovědi z prvního skórování) a K2 je počet odpovědí druhého posuzovatele (odpovědi z druhého skórování).

⁷ Operacionalizací se rozumí proces, kterým se poměrně obecné zadání problému (jak informují média o tabáku a jeho uživatelích) definuje takovou formou, aby bylo možné provést kvantitativní zkoumání. (Sivek, 2003). Operacionalizace sama by měla být ověřitelná a její postup by měl být opakovatelný nezávisle na osobě výzkumníka - měl by být systematický a intersubjektivně ověřitelný (Schulz et al., 1998).

⁸ Kódovací jednotka je jednotkou mediovaného obsahu, kníž se váže naše „měření“ obsahu. Tvoří základ pozdějšího vyhodnocování (Scherer in Schulz, 1998).

⁹ Definovány v čase tokem informací ve tvaru obrazu a zvuku – televizní vysílání, nebo jenom zvuku – rozhlasové vysílání (McQuail, 1999).

¹⁰ Graficky více či méně výrazně oddělený shluk informací v podobě obrazů a znaků rozložených na prostoru stránky, popřípadě obrazovky (McQuail, 1999).

¹¹ Uvědomujeme si, že při takovémto sloučení a vzájemném srovnávání mohlo dojít ke zkreslení (časový úsek zprávy v televizi se nerovná délce tohoto úseku při jeho přesném písemném zaznamenání). Pro naše účely bylo však důležitější mít alespoň hrubou představu o jejich celkové délce.

jednotky se člení podle různých kategorií. V odborné terminologii tyto znaky nazýváme proměnné – mohou získávat různou hodnotu. (Schulz et al., 1998) Každá kódovací jednotka se zařazuje ve vztahu ke každé relevantní proměnné. Jednotlivé pracovní procedury pro kódování se shrnují do kódovací knihy.

Proměnné

Rozlišujeme dva typy proměnných: identifikační a analytickou proměnnou.

Identifikační proměnná umožňuje kdykoliv v médiích nalézt již analyzované příspěvky, slouží tedy pro identifikaci příspěvků. Je přínosná především pro kontrolu nebo opakovanou analýzu stejného materiálu (Schulz et al., 1998). V naší studii jsme pro identifikaci použili následující znaky: datum, typ média, název média, název článku.

Analytické obsahové proměnné odpovídají na zadané téma. Je nutné je operacionalizovat, převést na viditelné znaky, určit pro každou proměnnou, jak ji v mediálním obsahu rozpoznáme, jak ji měříme (Schulz et al., 1998). Je zapotřebí tyto znaky definovat tak, aby je bylo možné při analýze jednoznačně zjistit. Každá charakteristika dostane svůj číselný kód (viz. číselník).

Číselné hodnoty, které přidělíme určitým charakteristikám, mohou sloužit jako „pouhé“ pojmenování (nominální škála), mohou ukazovat pořadí mezi určitými jevy (ordinální¹² škála), nebo mohou být „pravými hodnotami“ (metrická¹³ škála). V naší práci jsme používali nominálního škálování. Mezi vyhledávaným znakem a přidělenými čísly nebyl žádný přirozený vztah, neboť čísla byla pouze náhodně přidělena. (Schulz et al., 1998).

Kódovník a záznamový arch

V kódovací knize jsou proměnné logicky uspořádány. Posloupnost položek musí odpovídat jednotlivým krokům analýzy. Pro každou proměnnou je uveden: název proměnné, definice, podrobný pracovní návod, hodnoty s příslušnými číselnými kódy (Schulz et al., 1998). Podle kódovací knihy se hodnoty vyplňují do připravených záznamových archů (tabulek) ke každé mediální jednotce. V našem výzkumu jsme používali počítačové masky.

4. POPIS VÝZKUMU

V této kapitole se pokusíme podrobně popsat postup vedoucí k získání výsledků. Vymezíme námi sledované obsahy mediálních sdělení. Popíšeme zkoumaný soubor a definujeme základní zkoumanou jednotku tohoto souboru.

Identifikační proměnné slouží k identifikaci jednotlivých článků, slouží k bezpečnému odlišení článků. Těmito proměnnými jsou Název článku, Datum, kdy článek vyšel a Název média, ve kterém článek vyšel. Název článku je proměnná čistě identifikační, ostatní dvě jsou pomocné identifikační proměnné - slouží zároveň ke zjišťování dalších souvislostí. Datum je nutný pro případy, kdy se stejný název článku objeví vícekrát. Kombinací těchto dvou proměnných s proměnnou Název média jsme vyloučili použití jednoho článku dvakrát. Zajímá nás, jestli články hovoří samostatně o tématu tabákových drog, nebo jestli zároveň obsahují i zmínku o jiné droze, legální či nelegální. K tomu nám slouží proměnná Kategorie látek.

Proměnná **Důraz na zaměření tématu** sleduje, zda jsou hlavním tématem článku drogy - látky sledované předešlou proměnnou, a jejich uživatelé, nebo je toto téma použito pouze okrajově. Určuje zaměření článku obecně na drogy.

Proměnná **Uživatelé** rozlišuje uživatele sledovaných látek podle věku, pohlaví, zaměstnání, příslušnosti k určité skupině aj. U věku je pro nás rozlišující hranicí 18. rok života.

Proměnná **Účinky drogy** informuje o konkrétních účincích drogy, tedy o jevech, které jsou v příspěvcích dávány do přímé souvislosti s užíváním drogy. Rozdělujeme je mezi tři proměnné. První dvě informují o účincích užití drogy bez ohledu na to, zda k nim došlo nebo jsou zmíněny jen jako v možnost. **Účinky akutní intoxikace a užití** – zaznamenává jevy,

¹² Lze je použít u hodnocení např. důležitosti tématu, hodnocení tématu samotným žurnalistou apod.

¹³ Metrická škála vyjadřuje kvantitativní hodnotu posuzovaného znaku.

kteří jsou vyvolány stavem akutní intoxikace nebo faktem užití drogy. **Účinky dlouhodobého užívání** - hovoří o důsledcích dlouhodobého užívání drogy. **Trestná činnost** – informuje o trestné činnosti, která byla spáchána v souvislosti s drogou. U této proměnné rozlišujeme i skutkové podstaty patřící pod stejný paragraf. Řídíme se zde rozdělením trestných činů v médiích.

Proměnná **Drogová scéna** signalizuje, že se v článku hovoří o uživatelích tabákových výrobků, o způsobech užívání a nakládání s drogou. Proměnná sleduje pouze to, že se o těchto tématech hovoří, ne jak se o nich hovoří.

Zaměření informuje o způsobu, jakým se klátce chová osoba, která k ní má vztah v důsledku svých pracovních kompetencí či osobních postojů. Proměnná také vypovídá o způsobech regulace nakládání s drogou: prevence, léčba, omezení nabídky, zákony a práce orgánů dohlížejících na jejich dodržování, trh, propagace aj.

Celkové vyznění (ladění) obsahu článku nejvíce odpovídá na základní otázku výzkumu. Rozdělili jsme ji na dvě proměnné. První proměnnou uvádíme pod názvem Celkové vyznění článku 1. Informuje o významech, kterých nikotin, tabák, tabákové výrobky v článku nabývají: významy, které implikují pozitivní konotaci jako lék, otázka svobodné volby, požitek a obohacení, další jsou spíše neutrální - látka jako předmět vědeckého výzkumu či jako zboží, ostatní vyjadřují spíše negativní význam drog - ohrožení zdraví, života, společnosti, trestný čin, zlozvyk, slabost, stigmatizace uživatele. Toto rozdělení na pozitivní, negativní může být zavádějící, Chceme-li tedy z významu vyčíst také hodnocení drog a jejich uživatelů, musíme si všimnout souvislosti s druhou proměnnou Celkové vyznění článku 2. Použili jsme pětibodovou škálu v rozmezí „výhradně pozitivní – spíše pozitivní – neutrální – spíše negativní – výhradně negativní“. Stejnou škálou hodnotíme také vyznění titulku. Tato proměnná má název **Ladění titulku**. U titulku si všímáme také skutečnosti, zda obsahově odpovídá obsahu článku. Tato proměnná má název **Ladění titulku 2**.

Velmi důležitým údajem pro analýzu masové komunikace jsou údaje o zdroji sdělení. Důležité není pouze to, co se říká, ale také, kdo to říká. Původce sdělení je zvláště důležitý, pokud jde o přesvědčování a předávání postojů a významů obsažených ve sdělení samotném. **Informace o zdroji** hovoří o transparentnosti zprávy. Popisuje způsob zacházení žurnalisty (autora článku) se zdrojem informací, tedy kvalitou informace o zdroji. Ukazuje přesnost označení jednotlivých zdrojů. Dále je pro nás důležitý i údaj o tom, kdo je původcem sdělení - **Rozlišení zdroje** identifikuje samotný zdroj (více zdrojů), ze kterých žurnalista čerpal. Zachycuje, od koho informace pochází. Informace o zdroji nám poskytuje také proměnná, kterou jsme uvedli mezi proměnnými identifikačními, a tou je **Název média**. Ta nám může poskytnout informaci o četnosti, s jakou jednotlivá média informují o droze a jejich uživatelích, případně o dalších obsazích článků uveřejněných v daných médiích.

Způsob zpracování informací skórují dvě proměnné. Proměnná **Styl** určuje, zda je článek napsaný stylem zpravodajským nebo publicistickým. Zpravodajství má za cíl podávat informace bez hodnocení novináře v nezkrácené a vyvážené formě. Publicistický příspěvek může obsahovat komentáře, hodnocení a postoje novinářů, měl by však být jasně označen jako publicistika. Délku článku zachycuje proměnná **Počet řádků**. Přibližuje, kolik prostoru je věnováno problematice tabákových drog, případně kolik prostoru je věnováno různým významům a obsahům, které jsou v článku sdělovány.

Kódovací tabulka

Všechny proměnné a jejich hodnoty byly vloženy do tzv. kódovací tabulky. Kódovací tabulka slouží jako pomůcka při posuzování jednotlivých kvalit článků a zapisování hodnot jednotlivých proměnných do skórovací tabulky.

4.1. Výběrový soubor

Pro naši práci jsme vybrali články z časového období celého kalendářního roku 2003. Použili jsme databázi článků týkajících se psychoaktivních látek, která vznikla pravidelným monitoringem médií, prováděným tiskovým odborem Úřadu vlády ČR. Tuto databázi pro naše výzkumné účely laskavě poskytla PhDr. Jitka Slavíková, vedoucí odboru. Články byly vybrány na základě těchto klíčových slov: *Alkohol, alkoholismus, alkoholik, alkoholička, alkoholický, pivo, víno, opilec, opilost, opít, destilát, piják. Cigareta, cigáro, dýmka, tabák,*

kouřit, kuřák, kuřačka, tabákový, nikotin, doutník. Návykový, látka, protidrogový, droga, drogový, pašování, požívání, závislost, závislý, prevence, výroba, držení, předávkování, halucinace, distribuce, dealer, zneužívání, užívání, narkotikum, trestná, činnost, Josef Radimecký, heroinista. Pervitin, fetovat, feťák, narkoman, opium, heroin, extáze, stříkačka, jehla, marihuana, tráva, marjánka, konopí, vana, joint, toxikomanie, hašiš, kokain. Zdraví, srdce, játra, nemoc, plíce, plicní, rakovina, zdravý, zdravotní, krevní, tlak.

Zde uvádíme obecný přehled sledovaných médií:

1. Z tisku to bylo 6 celostátních titulů, 60 časopisů a magazínů a 88 regionálních titulů rozdělených do 9 regionů.
2. Dále byly sledovány vybrané relace ve 2 veřejnoprávních televizních stanicích, ve 2 soukromých celoplošných a 1 soukromé regionální televizní stanici.
3. Byly monitorovány vybrané pořady 2 celoplošných veřejnoprávních a 2 celoplošných soukromých rozhlasových stanic.
4. Sledováno bylo také 40 zdrojů na internetu, 2 informační agentury a zpravodajství úřadu vlády.

Z tohoto celkového přehledu jsme vybrali články vztahující se k tabákovým drogám podle klíčových slov: *cigareta, cigáro, dýmka, tabák, kouřit, kuřák, kuřačka, tabákový, nikotin, doutník* (bez ohledu na jejich významovou souvislost). Další třídění článků jsme provedli pomocí proměnné *Důraz na zaměření tématu*.

Takto vybraný soubor v naší práci nazýváme „výběrovým souborem, celkovým souborem, všemi články nebo celkovým počtem článků“. Těmito názvy ho odlišujeme od jiných celků uváděných ve výsledcích, například od souboru významů obsažených v člancích.

Jednotlivé obsahy nazýváme obsahem či sdělením, případně specificky podle toho, co proměnná sleduje. Vymezenou jednotku, kterou budeme analyzovat, nazýváme článkem, příspěvkem, případem.

5. DEFINOVÁNÍ OTÁZEK A HYPOTÉZ

Na počátku výzkumu jsme si položili otázku „Jak informují média o užívání a uživatelích tabákových drog?“ Nyní rozvedeme tuto základní otázku do více konkrétních a stanovíme hypotézy. V následujících kapitolách předvedeme výsledky proměnných sledujících Původce sdělení, Účinky, Zaměření, Drogovou scénu, Významy spojované s tabákem. Zbylé proměnné nám poslouží jako doplňkové, upřesňující.

Otázky

1. S jakou skupinou látek bývají články s tematikou tabáku spojovány?
2. O jakých uživatelích informují média?
3. Jaké jsou nejčastější uváděné účinky?
4. Mají v médiích vyšší zastoupení zmínky o aktivním nebo pasivním kouření?
5. Jak informují média o dětech ve spojení s aktivním, pasivním kouřením?
6. V jakých tématech jsou zastoupeny informace o dětech ?
7. Která je nejčastěji uváděná trestná činnost?
8. Jak vypadají články píšící o trestné činnosti (styl, délka článků, zdroj)?
9. Ve kterých měsících je nejvíce zastoupena trestná činnost? O jaký druh trestné činnosti se jedná?
10. Jak média popisují drogovou scénu?
11. O jakém způsobu nakládání s drogami informují média nejčastěji?
12. Na co se nejčastěji zaměřuje kritika obsažená v člancích?
13. Jaké jsou hlavní významy spojované s tabákem obsažené v příspěvcích?
14. který z námi sledovaných zdrojů se nejčastěji objevil u jednotlivých významů?
15. Který z námi sledovaných zdrojů nejčastěji používal významy „závislost, zlovyk“?
16. Jaký prostor v médiích dostává pozitivní („prospolečenský“) a negativní („protispolečenský“) obraz uživatelů tabáku?

17. Kolik titulků přímo obsahuje označení drogy? A které?
18. Proti čemu je zaměřená bojovnost obsažená v titulcích?
19. Jakým stylem jsou články napsané?
20. Jaká je kvalita zaznamenání zdrojů, ze kterých článek čerpá?
21. Jaký je vztah mezi informacemi o zdroji a délkou článku?
22. Které zdroje jsou nejčastěji v médiích citovány?
23. Převažují ve výběrovém souboru články ze zahraničí nebo z domova?

Hypotézy

Hypotéza č. 1

Zprávy budou uvádět tabákové drogy samotné, z ostatních drog se bude tabák nejčastěji vyskytovat s alkoholovými drogami, ostatní drogy budou v článcích zmiňovány méně často.

Hypotéza č. 2

Média budou ve vyšší míře podávat informace o důsledcích negativních pro společnost, méně o důsledcích negativních pro samotného uživatele.

Hypotéza č. 3

Kritika zákonů se bude v článcích vyskytovat méně často než samotné články o zákonech, zákonodárství.

Hypotéza č. 4

U článků o trestných činech bude nejčastěji uváděn pracovník policie (hasič, celník).

Hypotéza č. 5

Politici budou častěji zmiňovat kouření jako negativní jev pro společnost než jako negativní pro uživatele samotného.

Hypotéza č. 6

Politici budou zdrojem „nejrozpolcenějším“ - budou se u nich objevovat různé (odlišné) významy ve vysokém počtu, užití těchto významů bude vyrovnaně vysoké.

Hypotéza č. 7

Odborník v oblasti drogové problematiky bude častěji vnímat a prezentovat tabák jako „nemoc uživatele, kterou je potřeba vyléčit“, spíše než (uživatele) jako „společenské zlo, které je potřeba vymístit“. Pohybujeme se ve významech kouření jako závislost a ohrožení zdraví uživatele vs. kouření jako zlozvyk, ohrožování společnosti.

Hypotéza č. 8

Odborníci v drogové problematice budou častěji užívat významů závislost, ohrožení zdraví, méně významů zlozvyk a ohrožování společnosti.

Hypotéza č. 9

Články o tabáku budou celkově spíše negativní, méně pozitivní, převažovat bude také negativita titulků nad jejich pozitivním laděním.

Hypotéza č. 10

Titulky obsahující drogu (tabák nebo jinou) budou častěji negativní, méně často pozitivně laděné, a zároveň více negativní než titulky drogu neobsahující.

Hypotéza č. 11

Za důležitější budou médii považovány negativní, spíše než neutrální nebo pozitivní články.

Hypotéza č. 12

Většina zpráv psaných zpravodajským stylem bude psaná neutrálně.

Hypotéza č. 13

Nebude velký rozdíl v množství uvedených zdrojů od osob soukromých (uživatel, soukromá osoba, autor publicistického článku, známá osobnost) a odborníků (pracujícími v i mimo oblast drogové problematiky).

Hypotéza č. 14

Odborník pracující v oblasti drogové problematiky se bude v článcích vyskytovat výrazně častěji jako zdroj informací než odborník pracující mimo oblast drogové problematiky a známá osobnost.

6. PŘEHLED VÝSLEDKŮ

6.1. Reliabilita

Nejdříve musíme ověřit, že naše výzkumná metoda je validní a reliabilní. Jak jsme již psali výše, reliabilita je předpokladem validity. Zajímá nás, zda naše škály měří spolehlivě a jednoznačně, zda je zaručeno, že v budoucnu jakýkoli odborník (zaškolený pracovník) při opakování námi provedeného výzkumu (použití stejných metod na stejném materiálu), dojdeme ke stejným výsledkům.

Celkovou reliabilitu lze zjistit porovnáním výsledků kódování jednoho materiálu dvěma posuzovateli nebo jedním posuzovatelem dvakrát, po uplynutí určitého času podle vzorce uvedeného výše. Vysoká shoda kódování vypovídá o reliabilitě použité metody. V naší práci posuzoval výběrový soubor jeden zaškolený pracovník. Rozhodli jsme se tedy použít metodu, kdy jeden posuzovatel skóruje vybranou část souboru dvakrát po uplynutí určitého časového úseku.

Vybrali jsme 30 náhodných položek z první části výběrového souboru. Období leden až červen jsme se rozhodli přezkoumat proto, že bylo kódováno jako první, od jeho posuzování uplynuly minimálně čtyři měsíce, mohlo se zde tedy projevit případné zkreslení. Námi vybraných 30ti položek z celkových 1 735 položek je tak malý podíl, že můžeme vyloučit, že by si posuzovatel jejich předchozí kódování zapamatoval.

Vybrané položky jsme opětovně skórovali. U jednotlivých posuzovaných polí jsme porovnali počet zaznamenaných výsledků prvního a druhého posuzování a počet shodně posouzených polí. Podle vzorce $SK=2S/(K1+K2)$ jsme spočítali koeficienty shody pro jednotlivé proměnné. Hodnota SK se pohybuje mezi 1 a 0 (absolutní shoda a žádná shoda). Kódování můžeme považovat za spolehlivé, pokud se koeficient shody kódování pohybuje nejnižší kolem hodnoty 0,7 (viz tabulka 5-6.1).

Nejvyšší hodnotu SK mají škály Název článku, Datum, Název média, Kategorie látek, Dlouhodobé užívání, Trestná činnost, Ladění titulku 1, Droga v titulku, Strana, Foto, Děti v článku. Výsledná hodnota zde byla 1,00. Tyto proměnné jsou určeny jednoznačně. Následují Typ média, Informace o zdroji, rozlišení zdroje, Zaměření, Celkové vyznění 1, Počet řádků. Zde se hodnoty pohybují v rozmezí 0,97 až 0,91. Tyto proměnné jsou dány jednoznačně, po bližším prozkoumání souboru bylo patrné, že chyby byly způsobeny převážně nepozorností.

tabulka 5-6.1 Shoda kódování

Proměnná	K1	K2	S	SK
Název článku	30	30	30	1,00
Datum	30	30	30	1,00
Název média	30	30	30	1,00
Typ média	30	29	29	0,97
Informace o zdroji	30	30	28	0,93
Rozlišení zdroje	47	45	44	0,96
Styl	30	30	27	0,90
Kategorie látek	34	34	34	1,00
Důraz na zaměření tématu	30	30	27	0,90
Uživatelé	24	21	19	0,86
Akutní intoxikace	12	15	12	0,88
Dlouhodobé užívání	28	28	28	1,00
Trestná činnost	5	5	5	1,00
Drogová scéna	25	27	23	0,88
Zaměření	43	40	38	0,91

Celkové vyznění článku 1	62	59	58	0,95
Celkové vyznění článku 2	30	30	24	0,80
Ladění titulku 1	30	30	30	1,00
Ladění titulku 2	30	30	27	0,90
Droga v titulku	20	20	20	1,00
Počet řádků	30	30	28	0,93
Zahraničí, ČR	30	30	29	0,97
Strana	30	30	30	1,00
Foto	4	4	4	1,00
Aktivní, pasivní kouření	13	15	12	0,85
Tabák, nikotin	30	30	28	0,93
Bojovnost titulku	13	14	12	0,89
Děti v článku	12	12	12	1,00

K1 – počet kódovaných položek u prvního kódování

K2 – počet kódovaných položek u druhého kódování

S – počet shodně kódovaných položek

SK – koeficient shody kódování

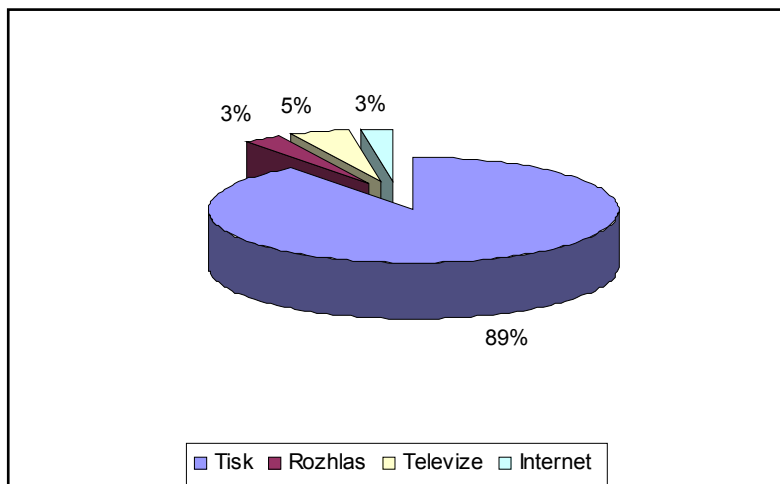
6.2. Charakteristika souboru

Zkoumali jsme soubor článků sesbíraných v kalendářním roce 2003, zaměřujících se na tabákové drogy. Výběrový soubor obsahuje 2 206 článků publikovaných v 125 médiích, z toho 89,7 % příspěvků vyšlo v tisku, 4,5 % odvysílala televize, 3,2 % příspěvků rozhlas a 2,6 % pochází z internetu (viz tabulka 5-6.2). Převážná většina příspěvků pochází z tisku (viz Obrázek 5-6.1).

tabulka 5-6.2 Zastoupení jednotlivých typů médií

		Četnost	Podíl z výběrového souboru (v %)
Skórované	Tisk	1 975	89,7
	Rozhlas	71	3,2
	Televize	101	4,5
	Internet	59	2,6
	Celkem článků	2 206	100,0

Obrázek 5-6.1 Zastoupení jednotlivých typů médií

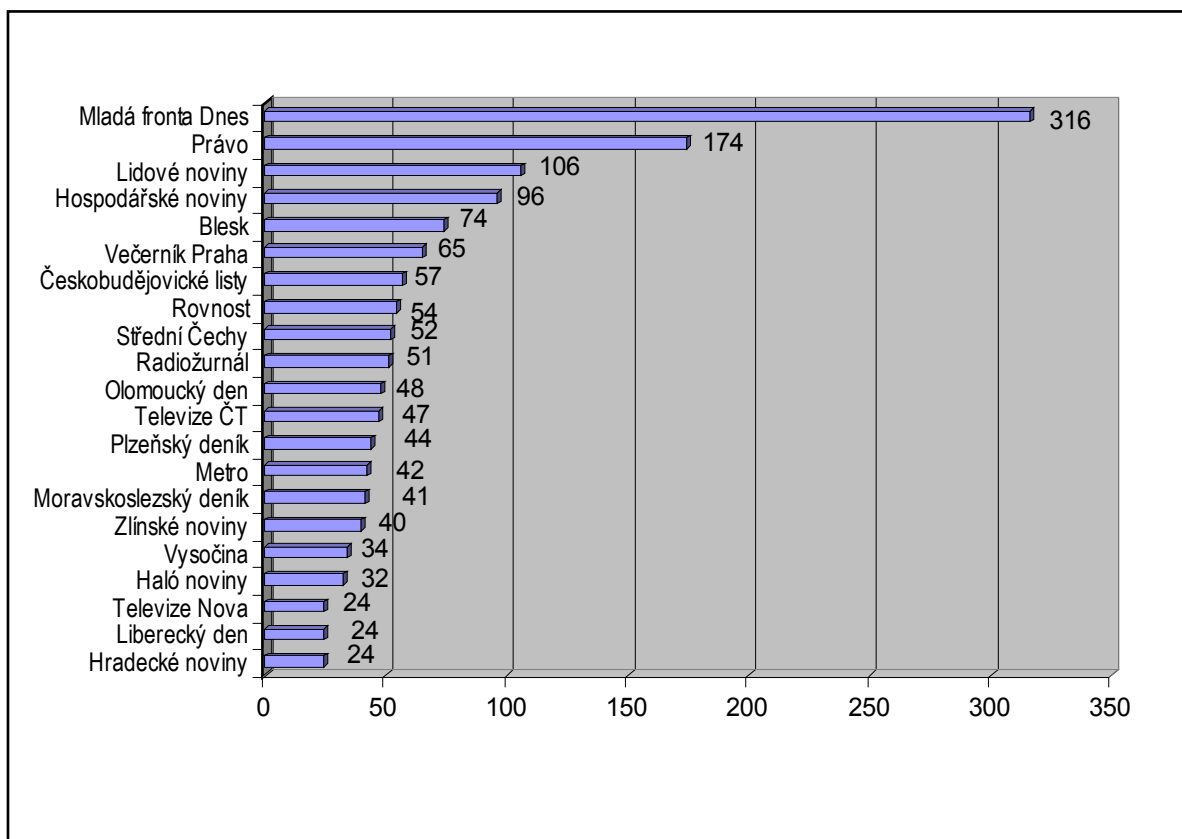

Nejvíce článků o sledovaném tématu vyšlo v deníku Mladá fronta Dnes (14,3 %), následovalo Právo (7,9 %), Lidové noviny (4,8 %), Hospodářské noviny (4,4 %).

Celkem 26 médií publikovalo za celý rok pouze jeden článek vztahující se k tématu drogová problematika – tabák, mezi 2 a 5 příspěvků jsme zaznamenali ve 23 médiích, mezi 6 a 10 články vydalo 21 médií, mezi 11 a 22 mělo 32 médií. Média, která publikovala více než 23 příspěvků, jsou uvedena na obrázku 5-2.

obrázek 5-6.2 Média obsahující více než 23 článků

6.3.

6.4. Četnosti sledovaných obsahů

Důraz na zaměření tématu

Drogy jsou hlavním tématem v 1 587 člancích (71,9 % ze všech článků). Námi sledovanou problematikou se částečně zabývá 334 článků. Ve výběrovém souboru se objevilo 210 příspěvků obsahujících více článků, kde alespoň jeden z nich se věnuje drogové problematice. U 75 článků je hlavní téma jiné a téma drog zmíněno jen okrajově (viz tabulka 5-6.3).

tabulka 5-6.3 Důraz na zaměření tématu

Drogová problematika	Abs.	%
je předmětem článku	1 587	71,9
je zmíněna okrajově	75	3,4
část článku je zaměřen	334	15,1
jeden z více článků	210	9,5
Celkem	2 206	100,0

Kategorie látek

Kategorie látek sděluje, jaká skupina látek se vyskytuje v příspěvku. Náš výzkum se zaměřuje na tabákové drogy, všechny vybrané články se tedy zabývají touto problematikou. Kategorie látek upřesňuje, jakou důležitost má tabákové téma a jestli se v příspěvku vyskytuje spolu s další drogou a jakou.

Tabák se jako hlavní téma vyskytoval v 2 174 člancích (98,5 %), jako vedlejší ve 32 příspěvcích. Vedle tabáku se v člancích současně objevovaly alkoholové drogy – jako hlavní téma ve 22 člancích (1,0 %), jako vedlejší ve 301 člancích, a drogy obecně – celkem v 85 člancích. O konopných drogách se mluvilo ve 12 obsazích, o ostatních skupinách drog pouze v sedmi člancích.

O tabáku bývá informováno samostatně. Pokud je dáván do souvislosti s jinou drogou, pak nejčastěji s alkoholem. „Blízkost“ tabákových a alkoholových drog vzniká pravděpodobně proto, že v obou případech se jedná o legální drogy. U další skupiny látek, se kterou je tabák dáván do vztahu, chybí přesné určení, podle kterého by se dala zařadit do některé ze skupiny drog. Jedná se o obecné označení zastoupené slovem „droga“, v člancích je dáváno do protikladu k tabákovým výrobkům. Takových článků je 85.

Podíváme-li se na tabulku 5-12, která nabízí pohled do drogové scény popisované médií, zjistíme, že 42 článků zprostředkovalo porovnání mezi drogami – jednalo se o porovnávání tabáku a jeho účinků vs. účinků netabákových drog, často opět v zobecňujícím tvaru „droga“ (většinou se jednalo o jiné než alkoholové drogy).

Můžeme tedy říci, že hypotéza 1 je potvrzena. **Tabákové drogy jsou častěji spojovány s alkoholovými drogami.** Ostatní drogy budou v člancích zmiňovány méně často. Média nám většinou tabák prezentují jako drogu legální, tolerovanou společností, podobnou alkoholu. U menšího (ale nezanedbatelného) procenta článků je tabák prezentován jako jakási „nedroga“.

Uživatelé

Co se týká věku uživatelů, v 200 člancích (9,1 % z celkového počtu článků) se hovoří pouze o dospělých, v 96 člancích (4,4 %) pouze o mladistvých uživatelích a jen v 5 člancích (0,2 %) jsou uvedeni mladiství i dospělí uživatelé současně.

Ve 45,3 % z celkového počtu článků není uživatel zmíněn. Ze zbývajících 1 206 článků je 74,9 % věkově nerozlišeno, tedy v 903 člancích (40,9 % z celkového počtu článků) se mluví o uživatelích obecně. Zbývá 303 článků (13,7 %), které dělí uživatele na dospělé, děti/mladistvé.

tabulka 5-6.4 Uživatelé

	Uživatelé	Četnost	Podíl všech článků	Podíl ze všech hodnot (%)	Podíl z hodnoty dospělí (%)
Skórované články	DOSPĚLÍ CELKEM	200	9,1	16,6	100,0
	Dospělí obecně	63	2,9	5,2	31,5
	Žena, matka	47	2,1	3,9	23,5
	Muž	3	0,1	0,2	1,5
	Žena, muž	48	2,2	4,0	24,0
	Policie, celník, vojáci	3	0,1	0,2	1,5
	Politik, vojáci, prezident...	19	0,9	1,6	9,5
	Lékaři	4	0,2	0,3	2,0
	Herec, malíř, horolezec	8	0,4	0,7	4,0
	Bezdomovci	5	0,2	0,4	2,5
	Děti/mladiství	96	4,4	8,0	
	Děti i dospělí	5	0,2	0,4	
	Nerozlišeno	903	40,9	74,9	
	Pes	2	0,1	0,2	
Celkem	1 206	54,7	100,0		
Články neskórované	1 000	45,3			
Celkem	2 206	100,0			

Celkem 137 článků rozlišovalo uživatele na ženy, matky (2,1 % z celkového počtu článků), muže (0,1 %), ženy a muže společně (2,2 %) (viz tabulka 5-6.4).

O uživatelích tabákových výrobců se píše velmi obecně jako o kuřácích, jako o někom třetím (ne autor, ne čtenář), většinou není ani samotná osoba uživatele zmíněna, mluví se na obecné rovině např. o možných důsledcích kouření.

Často je ukazován obraz ženy kuřačky (články hovoří například o zvyšující se tendenci kouření a stále mladších žen v porovnání se stabilně vysokým nebo ustupujícím kouřením mužů), a dítěte aktivního - pasivního kuřáka.

Proměnná Uživatelé mluví pouze o aktivních uživatelích. tabulka 5-6.5 ukazuje, jak často jsou děti zmiňovány u aktivního i pasivního kouření a jak často jsou dávány do souvislosti s tabákovými drogami. Kdybychom vynechali letní měsíce (červenec, srpen) a zimní měsíce (prosinec, leden), zmiňují se ostatní články o dětech ve 36,6 %, dalo by se říci, že přibližně každý třetí článek o kouření v tomto období obsahuje zmínku o dětech.

tabulka 5-6.5 Děti v příspěvku

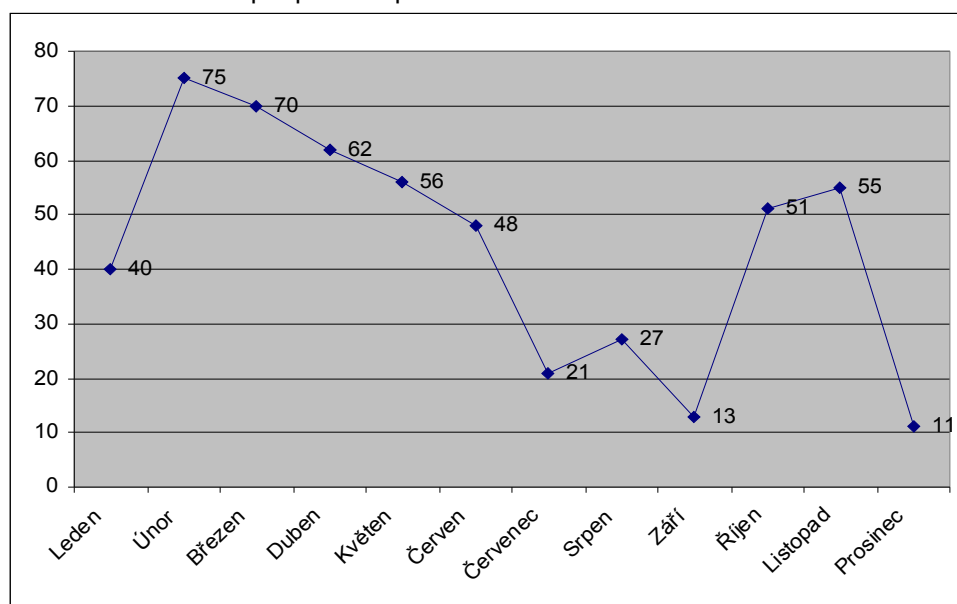
	Četnost	Podíl ze všech článků (%)	Mimo 7. a 8. měsíc	%	Mimo 7., 8. a 12., 1. měsíc	%
Zmínka o dětech	529	24,0	481	35,2	430	36,6
Děti nejsou zmiňovány	1 677	76,0	884	64,8	744	63,4
Celkem	2 206	100,0	1 365	100,0	1 174	100,0

tabulka 5-6.6 a Obrázek 5-6.3 znázorňuje rozpis článků v jednotlivých měsících roku 2003. Vidíme, že nejvíc článků s dětskou tematikou obsahoval únor (14,2 % ze skórovaných článků), březen (13,2 %), duben (11,7 %), květen (10,6 %). Pokud porovnáme počty článků obsahujících zmínku o dětech v každém měsíci s celkovým počtem článků v jednotlivých měsících, vidíme, že nejvyšší procento má opět únor (46,6 %), následuje však říjen (35,9 %), listopad (34,2 %), nejméně se naopak vyskytovalo v červenci, srpnu (7,2 %) a prosinci (shodně 10,9 %).

tabulka 5-6.6 Děti v příspěvcích podle měsíce

	Četnost	Podíl celkového souboru (%)	Podíl skórovaných článků (%)	Podíl ze všech článků v měsíci (%)
Leden	40	2,0	7,6	28,4
Únor	75	3,7	14,2	46,6
Březen	70	3,5	13,2	33,7
Duben	62	3,1	11,7	25,6
Květen	56	2,8	10,6	30,3
Červen	48	2,4	9,1	30,6
Červenec	21	1,0	4,0	7,2
Srpen	27	1,3	5,1	10,9
Září	13	0,6	2,5	19,7
Říjen	51	2,5	9,6	35,9
Listopad	55	2,7	10,4	34,2
Prosinec	11	0,5	2,1	10,9
Skórované články	529	26,4	100,0	
Neskórované	1 477	73,6		
Celkem	2 206	100,0		

Obrázek 5-6.3 Děti v příspěvcích podle měsíce

Účinky užití drogy nebo akutní intoxikace

Z výběrového souboru podává 450 článků (20,4 % všech článků) informace o účincích užití drogy bez ohledu na to, zda k nim došlo nebo jsou zmíněny jen jako možné, pravděpodobné. Jako nejčastější účinky jsou zmiňovány škody z nedbalosti (30,9 % ze skórovaných hodnot), sociální problémy (21,6 %), hmotné škody (14,9 %), zdravotní problémy (12,2 %), trestná činnost (7,2 %), psychické účinky (6,2 %) (viz tabulka 5-6.7).

tabulka 5-6.7 Účinky užití drogy nebo akutní intoxikace

Články skórované hodnotami	Četnost	Podíl z celkového souboru (%)	Podíl ze zde skórovaných hodnot (%)
Zdravotní problémy	76		12,2
Psychické účinky	39		6,2
Léčebné využití	2		0,3
Sociální problémy	135		21,6
Smrt	28		4,5
Trestná činnost	45		7,2
Hmotné škody	93		14,9
Dopravní nehody	14		2,2
Škody z nedbalosti	193		30,9
Celkem skórovaných	625		100,0
Články neskórované	1 756	79,6	
Celkem	2 206	100,0	

Zkusme porovnat negativní důsledky pro samotné uživatele a negativní důsledky pro společnost. Spojením zdravotních a psychických problémů a smrti vyjde procento označující důsledky pro uživatele (22,9 %). Součtem trestné činnosti, hmotných škod a škod z nedbalosti, sociálních problémů zjistíme procento důsledků pro společnost (74,6 %). Můžeme říci, že první část hypotézy 2 je potvrzena: **Média ve větší míře informují o negativních důsledcích pro společnost, méně o důsledcích negativních pro samotného uživatele.**

Dlouhodobé užívání

Z výběrového souboru hovoří 706 (32,0 %) článků o skutečných nebo možných důsledcích dlouhodobého užívání tabákové drogy. Nejvíce jsou zastoupeny zdravotní problémy (53,1 % ze skórovaných hodnot), smrt (24,9 %), hmotné škody (10,8 %), psychické účinky (6,4 %), sociální problémy (3,5 % ze skórovaných hodnot) (viz tabulka 5-6.8). Tímto jsme dostali odpověď na otázku 3.

Na rozdíl od účinků jednorázového užití drogy, kde (zdravotní, psychické problémy, smrt) se v naprosté většině týkaly samotného uživatele, u důsledků dlouhodobého užívání není jisté, zda se jedná o důsledky aktivního nebo pasivního kouření. Naopak sociální a hmotné problémy se mohou týkat také samotného uživatele, např. společenská diskriminace kuřáků, finanční náklady uživatele na zajištění drogy atd. Druhou část hypotézy 2 tedy nemůžeme přesně vypočítat. Pokusíme se zde tedy alespoň odpovědět na otázku 4: Jak média prezentují aktivní, pasivní kouření?

Pro tyto účely jsme vytvořili proměnnou aktivní - pasivní kouření. Jako články obsahující pasivní kouření byly označeny ty, které se zmiňovaly o dopadech pasivního kouření. Pozorovali jsme 812 hodnot, z nich se 71,4 % zaměřilo na aktivní, 28,6 % na pasivní kouření. Média častěji zmiňují aktivní než pasivní kouření (viz tabulka 5-6.9).

tabulka 5-6.8 Účinky dlouhodobého užívání tabáku

		Četnost	Podíl z celkového souboru (%)	Podíl ze zde skórovaných (%)
Články skórované hodnotami	Zdravotní problémy	544		53,1
	Psychické účinky	66		6,4
	Léčebné využití	2		0,2
	Sociální problémy	36		3,5
	Smrt	255		24,9
	Trestná činnost	3		0,3
	Hmotné škody	111		10,8
	Příprava na jiné drogy	8		0,8
	Celkem skórovaných	1 025		100,0
Články neskórované		1 500	68,0	
Celkem		2 206	100,0	
Články skórované jednou hodnotou		434	19,7	
Články skórované dvěma hodnotami		225	10,2	
Články skórované třemi hodnotami		47	2,1	
Celkem skórovaných článků		706	32,0	

tabulka 5-6.9 Aktivní, pasivní kouření

		Četnost	Podíl všech článků (%)	Podíl ze všech hodnot (%)
Články skórované hodnotami	Aktivní kouření	580		71,4
	Pasivní kouření	232		28,6
	Celkem skórovaných hodnot	812		100,0
Články neskórované (článek nezmiňuje)		1 419	64,3	
Celkem		2 206	100,0	

Mezi články o aktivním kouření bylo 71,6 % těch, které děti nezmiňovaly, v článcích o pasivním kouření jich bylo pouze 31,9 %. Tedy 31,9 % všech zmínek o dětech bylo současně zmíněno s aktivním kouřením, 68,2 % s pasivním. První číslo označuje články, které mluví o již kouřících dětech – toto číslo ukazuje na nutnost zvýšit kontrolu nad distribucí těchto drog nezletilým, nebo kontrolu nad reklamou na tyto výrobky. Druhé číslo mluví o „dětských obětech“ a poukazuje na ty nejslabší, které je potřeba „chránit před kuřáky“ – většinou jejich „bezohlednými“ rodiči. Toto číslo poukazuje na velmi negativní mediální obraz kuřáků podávaný médii. Uvedme si nyní příklady částí takových článků:

Článek s názvem: *Pokud kouříte v jeho blízkosti, ničíte zdraví i jemu, Podtitulek: Dítě jako pasivní kuřák. Vybráno z obsahu: „Je to týrání dítěte? Na kouření se nepohlíží přímo jako na formu týrání dítěte. I když je prokázáno, že pasivní kouření může poškodit vývoj dítěte, ...“* Při bližším pohledu do výsledků je patrné, že se podobné články objevovaly většinou před a při jednání o zákonech omezujících svobodu, práva uživatelů (zvýšení spotřební daně, zákaz kouření na pracovištích, v restauracích) a zmínky o aktivním kouření dětí se objevovaly před nebo v období, kdy se projednávalo omezení svobody trhu (zákaz reklamy).

Mezi články, které se nezmiňují o aktivním ani pasivním kouření se vyskytovalo 14,7 % článků obsahujících zmínku o dětech (38,5 % ze všech článků zmiňujících se o dětech). Tento výsledek může poukazovat na nepřesné označení článků o aktivním, pasivním kouření. Může se ale také jednat o články s tematikou primární prevence nasměřované na děti, u kterých chyběla zmínka o důsledku aktivního nebo pasivního kouření. Výsledek ale také může ukazovat na možné zneužití tématu dětí v člancích, tendenci zmiňovat děti současně s drogou, vytvářet obraz slabých obětí, podněcovat protikuřáckého naladění ve společnosti. I touto cestou je možné „připravit“ společnost na přijetí zákona „diskriminujícího“ uživatele.

Pokud by platila výše popsaná představa, znamenalo by to pro články o tabáku možné zvýšení tematiky pasivního kouření. Z pohledu proměnné Zaměření jsou děti nejčastěji zmiňovány v člancích s tematikou zákonodárství (18,8 % ze zmínek o dětech), protidrogová politika (16,9 %), primární prevence (14,9 %). Z pohledu článků o dětech se tato tematika objevovala v člancích o opatření omezujícím nabídku (66,7 %), mapování drogové scény (66,7 %), primární prevenci (54,9 %), reklamě (44,3 %). Tyto výsledky souhlasí s výše nadnesenými předpoklady častého argumentování dětmi v člancích s tematikou zákonodárství, reklama, primární prevence.

Trestná činnost

Ze sledovaných článků popisuje konkrétní trestné činy související s tabákovými drogami 542 článků (24,6 %) (viz tabulka 5-6.10). Téměř jednu třetinu (31,0 %) těchto článků tvoří nedbalostní trestné činy obecně (22,9 % ze skórovaných hodnot spáchané nerozlišenou osobou). Následuje drobná majetková trestná činnost (25,4 %) – 19,0 % spáchaná dospělými, pašování nerozlišeno (9,9 %), výroba nerozlišena (9,9 %) a jiná trestná činnost nerozlišena (9,9 %). Trestné činy, které spáchaly dospělí (34,7 %), mladiství/dítě (7,1 %), nerozlišeno (58,2 %). **Celkem tedy 56,4 % ze všech trestných činů, o kterých je řeč ve výběrovém souboru, jsou nedbalostní a majetkové trestné činy.**

tabulka 5-6.10 Trestná činnost

		Četnost	Podíl z celého souboru (%)	Podíl ze zde skórovaných (%)	%
Články skórované hodnotami	Výroba dospělí	2		0,4	10,5
	Výroba mladiství	1		0,2	
	Výroba nerozlišeno	54		9,9	
	Distribuce dospělí	32		5,9	7,9
	Distribuce nerozlišeno	11		2,0	
	Přechovávání pro sebe nerozlišeno	4		0,7	0,7
	Pašování dospělí	11		2,0	11,9
	Pašování nerozlišeno	54		9,9	
	Násil. tr. činy dospělí	10		1,8	2,2
	Nás. tr. Činy mladiství	2		0,4	
	Drobná majetková - dospělí	104		19,0	25,4
	Drobná majetková – mladiství	7		1,3	
	Drobná majetková – nerozlišeno	28		5,1	
	Jiná tr. činnost dospělí	3		0,5	10,6
	Jiná tr. činnost mladiství	1		0,2	
	Jiná tr. činnost nerozlišeno	54		9,9	
	Nedbalostní - dospělí	32		5,9	31,0
	Nedbalostní - mladiství	12		2,2	
	Nedbalostní - nerozlišeno	125		22,9	
	Trestná činnost DOSPĚLÍ	197		34,7	
Trestná činnost MLADISTVÍ	40		7,1		
Trestná činnost NEROZLIŠENO	330		58,2		
Články neskórované	1 664	75,4			
Články skórované jednou hodnotou	517	23,5			
Články skórované dvěma hodnotami	25	1,1			
Celkem skórovaných článků	542	24,6			

U článků o trestných činech nás zajímalo, jakým stylem byly psány, kolik měly řádků – tedy styl a délka. Celkem 96,1 % těchto článků (541) je napsáno zpravodajským stylem, jen 3,9 % (22 článků) je psáno stylem publicistickým. Nejčastěji byly 12-14 řádků dlouhé (43 %), 5-12 (43 %), následovalo 10,7 % do 25 řádků, nad 26 jich bylo pouze 2,3 %.

Odpověď na otázku 8: **Články o trestných činech jsou spíše střední až kratší zpravodajské články. Jako zdroj byl nejčastěji uváděn pracovník policie (hasič, celník), na druhém místě odborník nepracující v drogové oblasti.**

Nejvíce článků o trestné činnosti bylo v červenci (20,4 %) a srpnu (26,6 %) – viz tabulka 5-6.11. V těchto měsících došlo k nejvyššímu vzestupu počtu článků s těmito trestnými činy: drobná trestná činnost (29 % v červenci, 71 % v srpnu), nedbalostní trestné činy (38 % v červenci, 45 % v srpnu) a nelegální výroba (25 % v červenci, 16 % v srpnu z celého roku).

tabulka 5-6.11 Rozložení trestných činů během roku

Měsíc		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	Celkem
TČ	Počet článků	44	34	29	54	35	130	170	14	27	34	38	560
	%	6,9	5,3	4,5	8,5	5,5	20,4	26,6	2,2	4,2	5,3	6,0	100,0

Drogová scéna

Celkem 506 článků (tj. 22,9 % výběrového souboru) se zabývá drogovou scénou. Celkem 38,7 % z těchto článků popisuje přímo uživatele - charakterizuje je, popisuje jejich životní styl, zásady, vztah k droze, důvody pro kouření, které udávají. Ve 28,8 % se zaměřuje na trendy v užívání - přibližuje informace o počtu uživatelů v jednotlivých skupinách obyvatel, změnách počtu uživatelů v čase apod. V 15,9 % všech článků se hovoří o distribuci drogy, v 5,1 % je řeč o způsobech výroby a užití drogy. Celkem 5,6 % zaznamenává mapování drogové scény (viz).

tabulka 5-6.12 Drogová scéna

		Četnost	Podíl celkem (%)	Podíl ze skórovaných hodnot (%)
Články skórované hodnotami	Trendy v užívání	205		28,8
	Uživatelé	275		38,7
	Užití drogy	36		5,1
	Distribuce nebo užití děti	113		15,9
	Porovnání mezi drogami	42		5,9
	Map. drog. scény	40		5,6
Celkem hodnot		711		100,0
Články neskórované		1 700	77,1	
Celkem		2 206	100,0	
Celkem skórované články		506	22,9	

Zaměření

Celkem 2 084 článků (94,5 % z celkového počtu článků) se zabývá proměnnou Zaměření. V 797 člancích (21,3 % ze skórovaných hodnot) se hovoří o regulaci ze stran soudců a zákonodárců. Protidrogovou politiku zmiňuje 605 příspěvků (16 %), regulace ze strany policie je zmiňována v 531 člancích (14,2 %), 378 článků (10,1 %) je zaměřeno na český a světový tabákový trh, 327 (8,7 %) na sekundární prevenci, 265 (7,1 %) na primární prevenci. Kritikou politiky, státu, zákonů se zabývá 267 příspěvků (7,1 %). Reklama se objevuje v 246 člancích (6,6 % ze skórovaných hodnot) – viz tabulka 5-6.13.

tabulka 5-6.13 Zaměření článků

		Četnost	Podíl z celkového souboru (%)	Podíl ze zde skórovaných hodnot (%)
Články skórované hodnotami	Protidrogová politika	605		16,2
	Primární prevence	265		7,1
	Sekundární prevence	327		8,7
	Terciární prevence	26		0,7
	Neutrální informace o látce	23		0,6
	Opatření omezující nabídku obecně	54		1,4
	Policie	531		14,2
	Soudy, parlament, zákony	797		21,3
	Reklama	246		6,6
	Kritika politiky, státu, zákonů	267		7,1
	Trh	378		10,1
	Výzkum	116		3,1
	Nemocnice	60		1,6
	Soutěže	42		1,1
	Věznice a vězeňství	3		0,1
	Celkem skórovaných hodnot	3 740		100,0
Celkem skórované články		2 084	94,5	
Články neskórované		122	5,5	
Celkem články		2 206	100,0	

Odpověď na otázku 11: **V proměnné Zaměření jsou nejčastěji uváděné obsahy soudnictví, zákonodárství, na druhém místě protidrogová politika, následovaná regulací ze strany policie.** Represivní opatření (protidrogová politika, soudnictví, zákonodárství, policie, opatření omezující nabídku) se objevilo v 1 987 obsazích (52,9 %). Prevencí se zabývalo 618 obsahů (16,6 %), pokud bychom přidali ještě výzkum, zvýší se součet na 734 obsahů (19,6 %). I kdybychom vzali tuto vyšší hodnotu, je patrné, že se média zaměřují 2,7x více na represivní opatření než na primární prevenci, léčbu a výzkum.

Zaměření kritiky

Proměnná Zaměření kritiky si všímá toho, jestli se v příspěvku objevila přímá (přímo vyjádřená) kritika a na koho je zaměřena. Odpověď na otázku 12: **Nejčastěji byla kritika namířena na zákony, politiky, stát (v 66 % ze skórovaných hodnot), kritika společnosti (12,6 %), (osobnosti) kuřáka (v 8,2 %) – viz tabulka 5-6.14.**

tabulka 5-6.14 Zaměření kritiky

		Četnost	Podíl všech článků (%)	Podíl ze všech hodnot (%)
Články skórované hodnotami	politika, zákony, stát, policie	195	8,8	66,3
	společnost	37	1,5	12,6
	kuřák, osobnost	24	1,0	8,2
	tabákový průmysl	27	1,1	9,2
	výzkum	6	0,3	2,0
	dopis, článek	4	0,1	1,4
	Celkem hodnot	293	13,3	100,0
Neskórováno		1 913	86,7	
Celkem		2 206	100,0	

Kritika politiky, státu, zákonů se objevuje v 195 článcích. Pokud bychom ji dali do vztahu se zákonodárstvím (zaznamenaném v Zaměření) 797 článků, vyjde nám poměr 1:4. Aby byl výsledek přesný, museli bychom odečíst od zákonodárství, soudnictví (soudní pře), číslo by se tím zvýšilo ve prospěch kritiky. Hypotéza 3 byla tedy potvrzena, přesto jsme překvapeni množstvím článků, které se takto výslovně staví na stranu uživatelů. Zákony jsou většinou restriktivní vůči kouření, kuřákům (ať už se jedná o zvýšení spotřební daně u tabákových výrobců nebo omezení kouření atd.). Kritika je nastavena ve prospěch kuřáků – jejich práv.

Významy tabáku, užívání a uživatelů

Celkem 816 článků (19,4 % ze skórovaných hodnot) tvoří význam tabákové drogy spojované s trestným činem, přestupkem. V 695 článcích (16,5 %) je význam ohrožení zdraví nebo života samotného uživatele, v 390 (9,3 %) tabák jako zboží, 302 příspěvků (7,2 %) obsahuje význam závislost, nemoc. Ohrožení, omezení společnosti se objevilo v 297 článcích (7,1 %), finanční újma v 255 článcích (6,1 %), požitek, obohacení, záliba v 239 (5,7 % ze skórovaných hodnot), zlovyk, slabost v 216 (5,1 %) – viz tabulka 5-6.15. U 40 článků nebylo možné význam odvodit.

Odpověď na otázku 13: **Hlavními, nejčastěji zmíněnými významy jsou trestný čin, ohrožení života, zdraví uživatele.** Další nejčastější významy jsou zboží, závislost a nemoc, ohrožení společnosti.

Pokud spojíme významy, kde je kouření, užívání tabákových drog škodlivé pro uživatele (omezení možností uživatele, ohrožení zdraví nebo života) napočítáme 829 skórovaných hodnot (19,7 %). Proti tomuto číslu postavíme kouření vnímané protispolečensky (ohrožení či omezení společnosti, trestný čin) 1 113 hodnot (26,5 %) vyjdou nám téměř vyrovnané hodnoty. Podobný poměr nám vyjde, porovnáme-li zlovyk a slabost 216 (5,1 %) vs. závislost, nemoc 302 (7,2 %).

tabulka 5-6.15 Četnosti významů v článcích

	Četnost	Podíl ze zde skórovaných hodnot (%)	
Články skórované hodnotami	Lék	24	0,6
	Požitek, obohacení, záliba	239	5,7
	Projev svobody, vl. rozhodnutí	153	3,6
	Projev statusu skupiny, živ. stylu	173	4,1
	Znak vyspělosti společnosti	136	3,2
	Zboží	390	9,3
	Látka	42	1,0
	Užívání drogy jako nápodoby	158	3,8
	Neznalost, neinformovanost	177	4,2
	Omezení možností uživatele	134	3,2
	Ohrožení zdraví nebo života	695	16,5
	Finanční újma	255	6,1
	Závislost, nemoc	302	7,2
	Ohrožení či omezení společnosti	297	7,1
	Trestný čin	816	19,4
Zlovyk a slabost	216	5,1	
Celkem skórované hodnoty	4 207	100,0	
Články neskórované	40		
Celkem článků	2 206		

Významy nejčastěji uváděné vybranými původci sdělení

Zajímá nás, jaké významy nejčastěji přinášel určitý zdroj informací. Výpis všech hodnot by byl nepřehledný, zaměříme se u Zdroje na pozorování 7 hodnot: (1) policie, (2) odborník nepracující a (3) odborník pracující v drogové oblasti, (4) politik, (5) prodejce/výrobce, (6) soukromá osoba, (7) autor publicistického článku (sem patří autoři fejetonů, ale také čtenáři komunikující s redakcí dopisy aj.) – viz tabulka 5-6.16.

tabulka 5-6.16 Celkové vyznění obsahu u vybraných původců sdělení

		Celkové vyznění obsahu 1													
		Spol. statusu	Moderní společnosti	Zboží	Látka	Nápoje	Nezaloženo	Omezení možnosti	Ohr ožení zdraví	Finanční újma	Závislost, nemoc	Ohr ožení společnosti	Trestný čin	Droga jako zlozvyk	Celkem
Policie, hasič, celník	Četnost	3	1	9	1	2	8	4	17	27	4	9	116	3	208
	Rozlišení zdroje	1,4	0,5	4,3	0,5	1,0	3,8	1,9	8,2	13,0	1,9	4,3	55,8	1,4	100,0
	Celk.vyznění	3,2	1,5	7,1	6,3	2,5	9,3	5,3	6,1	23,3	3,0	5,0	37,7	2,3	
Odborník nepracující v drog.	Četnost	19	6	9	0	11	30	13	51	11	16	24	60	13	283
	Rozlišení zdroje	6,7	2,1	3,2	0,0	3,9	10,6	4,6	18,0	3,9	5,7	8,5	21,2	4,6	100,0
	Celk.vyznění	20,0	9,1	7,1	0,0	13,8	34,9	17,3	18,4	9,5	11,9	13,3	19,5	10,0	
Odborník pracující v drog.	Četnost	23	10	12	8	22	33	10	94	20	84	22	14	5	390
	Rozlišení zdroje	6,0	2,6	3,1	2,1	5,7	8,6	2,6	24,5	5,1	21,9	5,7	3,7	1,3	100,0
	Celk.vyznění	24,2	15,2	9,5	50,0	27,5	38,4	13,3	33,9	17,2	62,7	12,2	4,5	3,8	
Politik, mluvčí ministerstva	Četnost	9	25	41	1	24	7	26	28	20	4	57	54	14	351
	Rozlišení zdroje	2,6	7,1	11,7	0,3	6,8	2,0	7,4	8,0	5,7	1,1	16,2	15,4	4,0	100,0
	Celk.vyznění	9,5	37,9	32,5	6,3	30,0	8,1	34,7	10,1	17,2	3,0	31,7	17,5	10,8	
Legální výrobce, prodejce	Četnost	1	7	33	2	10	1	1	8	13	3	9	9	4	111
	Rozlišení zdroje	0,9	6,3	29,7	1,8	9,0	0,9	0,9	7,2	11,7	2,7	8,1	8,1	3,6	100,0
	Celk.vyznění	1,1	10,6	26,2	12,5	12,5	1,2	1,3	2,9	11,2	2,2	5,0	2,9	3,1	

Užívání a uživatelé tabáku v kontextu analýzy mediálních zpráv

Soukromá osoba	Četnost	28	13	13	1	5	6	15	41	18	9	34	42	21	278
	Rozlišení zdroje	10,1	4,7	4,7	0,4	1,8	2,2	5,4	14,7	6,5	3,2	12,2	15,1	7,6	100,0
	Celk.vyznění	29,5	19,7	10,3	6,3	6,3	7,0	20,0	14,8	15,5	6,7	18,9	13,6	16,2	
Autor publicist. článku	Četnost	12	4	9	3	6	1	6	38	7	14	25	13	18	197
	Rozlišení zdroje	5,9	2,0	4,4	1,5	3,0	0,5	3,0	18,6	3,4	7,0	12,3	6,4	8,8	100,0
	Celk.vyznění	12,6	6,1	7,1	18,8	7,5	1,2	8,0	13,7	6,0	10,4	13,9	4,2	13,8	
Novinář														52	40,0
Celkem	Počet zde skórování	95	66	126	16	80	86	75	277	116	134	180	308	130	
	Celkem skórování	135	87	170	32	100	105	115	387	150	186	181	347	259	

Významy požitků a projev svobody nejčastěji zmiňovali autoři publicistických článků, politici a soukromé osoby. Kouření jako projev společenského statutu (znak skupiny, životní styl) nejčastěji uváděli soukromé osoby, odborníci přes drogovou problematiku. Znak moderní společnosti (měřítko vyspělosti státu) uváděli politici, zboží politici a výrobci (prodejci). Významy látka a závislost přinášeli nejvíce odborníci v drogové problematice, neznalost (většinou spojenou s potřebou primární prevence) a ohrožení zdraví uživatele odborníci mimo i v drogové oblasti. Kouření jako nápodobu vzoru (reklamy, osoby atd.) uváděli politici a odborníci mimo i v drogové oblasti. Kouření jako omezení možností uživatele nebo ohrožení společnosti vnímali nejčastěji politici a soukromé osoby, jako finanční újmu a jako trestný čin pracovníci policie (hasič, celník).

Předpokládali jsme, že u článků o trestných činech bude nejčastěji uveden pracovník policie, hasič, celník. Jak bylo uvedeno v předešlých odstavcích, ve 37,7 % byli u tohoto významu uváděni pracovníci policie – pracovníci policie uvedli tento význam v 116 člancích (55,8 % z jimi uvedených významů). Hypotéza 4 byla potvrzena.

Hypotéza 5 je potvrzena. **Politici častěji zmiňovali kouření jako negativní jev pro společnost, neuživatelé než jako negativní pro uživatele samotného.** Spojením „protisociálních“ významů ohrožení společnosti, trestný čin jsme získali 31,4 % oproti protisociálním významům negativním pro uživatele - omezení, ohrožení uživatele, závislost 16,5 %. Protisociální významy mohly být politiky uváděny tak frekventovaně ve snaze připravit si „půdu“ - naladit veřejnost protikuřácky - před prosazováním represivních nebo finančně náročných opatření na poli tabákových drog, tedy pro uživatele nepříznivé změny zákona.

V devíti kategoriích z patnácti patří politici mezi první dva nejčastěji uváděné zdroje z námi sledovaných – na prvním místě u významů znak moderní společnosti, zboží, nápodoba,

omezení možností uživatele, ohrožení společnosti, na druhém místě u významů požitků, svoboda, finanční újma, zlozvyk (třetí řádek v tabulce). Pokud se však podíváme na procentuální rozložení významů u zdroje politici (druhý řádek v tabulce), vidíme, že hypotéza 6 nebyla potvrzena – celkem 7 významů překročilo rozmezí 3,7–9,7 %. Podobné výsledky platí pro zdroje soukromá osoba a autor publicistického článku.

Hypotéza 7 byla potvrzena. **Odborník v oblasti drogové problematiky vnímá tabák jako drogu, závislost a jako ohrožení zdraví uživatele** (vztahuje se k uživateli jako k člověku, kterého je potřeba léčit) ve 46,4 %, spíše než kouření jako zlozvyk, ohrožování společnosti (7,0 %).

Hypotéza 8 je potvrzena. **Odborníci v drogové problematice užívali častěji (46,4 % ze všech jimi užitými významy) významů závislost, ohrožení zdraví.** Významy zlozvyk a ohrožování společnosti použili celkem v 7,0 %.

Pozitivní a negativní obraz uživatele

Okusili jsme se popsat pozitivní („prospolečenský“) a negativní („protispolečenský“) obraz uživatelů tabáku. V pozitivním obraze bylo možné získat maximálně 5 bodů: 1 bod za zmínku o aktivním kouření, 1+1 bod za významy ohrožení zdraví, uživatele a závislost, 1 bod za kritiku (protikuřáckých represí) zákonů, politiky, 1 bod za bojovnost nasměrovanou proti kouření (aktivita ne osoba). Nejvyšší negativita byla ohodnocena 5 body – 1 bod za zmínku o pasivním kouření, 1+1 bod za významy ohrožení společnosti a kouření jako zlozvyk, 1 bod za bojovnost nasměrovanou proti kuřákům (osobě), 1 bod za trestné činy spáchané uživatelem (nedbalostní, drobná majetková trestná činnost, násilné trestné činy). Oba obrazy dostávají v člancích přibližně stejný prostor. Při vzájemném porovnání převažuje obraz jasně pozitivní a obraz a silně negativní (viz tabulka 5-6.17 a tabulka 5-6.18).

tabulka 5-6.17 Pozitivní obraz kuřáků

	Body	Četnost	%	%
Články	0	1 165	52,8	82,4
	1	417	18,9	
	2	441	20,0	
	3	168	7,6	17,6
	4	12	0,5	
	5	3	0,1	
	skórované	1 041	47,2	100,0
Celkem		2 206	100	

tabulka 5-6.18 Negativní obraz kuřáků

	Body	Četnost	%	%
Články	0	1 368	62,0	79,5
	1	462	20,9	
	2	204	9,2	
	3	101	4,6	20,5
	4	47	2,1	
	5	24	1,1	
	skórované	838	38,8	100,0
Celkem		2 206	100,0	

Hodnocení tématu v textu a titulcích

Proměnná Celkové vyznění obsahu článku 1 rozlišuje obsahy spojované s tabákovými drogami, ale neurčuje, jestli je význam potvrzován nebo zpochybňován, ani jak vyznívá článek celkově. Proto se nyní budeme podrobněji zabývat proměnnou Celkové vyznění obsahu článku 2.

Pomocí této proměnné zkoumáme fenomén negativismu ve zpravodajství. Zprávy jsme rozlišili podle typu valence do pětistupňové škály na sdělení s negativní, spíše negativní, neutrální, spíše pozitivní a pozitivní valencí ve vztahu k tabáku, uživatelům a tabákovým výrobkům.

Více jak polovina článků (54 % z výběrového souboru) vyznívala spíše negativně, na druhém místě (26 %) jsou články informačně neutrální, následované články výhradně negativními (11,5 %). Článků, které uvádějí (výhradně nebo spíše) pozitivní hodnocení je pouze (7,2 % všech článků) – viz tabulka 5-6.19.

tabulka 5-6.19 Celkové vyznění článku 2

Vyznění článku je	Četnost	Podíl ze všech článků (%)
výhradně negativní	253	11,5
spíše negativní	1 202	54,5
informačně neutrální	592	26,8
spíše pozitivní	137	6,2
výhradně pozitivní	22	1,0
Celkem	2 206	100

Negativně laděných článků (66 %) je tedy více než pozitivně (7,2 %) a neutrálně (26,8 %) laděných. První část hypotézy 9 byla potvrzena. Výsledek ukazuje, že obecně platný imperativ „špatné zprávy jsou dobré zprávy“ (Kunczik, 1995) můžeme vztáhnout ke zkoumanému tématu: „špatné zprávy“ (negativní zprávy) o tabáku, tabákových výrobcích a uživatelích jsou pro česká média „dobrymi zprávami“ (žurnalistická hodnota negativismu).

Ladění titulku je zaznamenáno v tabulce 5-20. Pozitivně laděných titulků je mírně více (9,1 %) než pozitivních obsahů. Pokud proti sobě opět postavíme negativní (45,1 %), neutrální (45,8 %), pozitivní (9,1 %) titulky, vidíme velký posun k neutralitě, jemný v pozitivitě oproti předchozí proměnné Celkové vyznění obsahu článku 2. Množství výhradně negativních titulků se přibližně shodovalo s množstvím výhradně negativních obsahů. Procentuální zastoupení negativně a neutrálně laděných titulků je vyrovnané. Výsledek je zajímavý a ukazuje na možnou snahu/tendenci novinářů uvádět článek neutrálně. Musíme také přihlídnout k tomu, že jsme při škálování zaznamenali 8,4 % neskórovatelných titulků – název buď chyběl, nebo byl příliš obecný. Je možné, že se mezi těmito 8,4 % vyskytovalo vyšší procento negativně laděných obsahů. Vysoké číslo u negativně laděných titulků by odpovídalo žurnalistické hodnotě negativity. Z výsledků je možné vyvodit, že při pouhém pročitání titulků, může čtenář získat zkreslený obraz o obsahu. Přesto můžeme říci, že i druhá část hypotézy 9 byla potvrzena.

tabulka 5-6.20 Ladění titulku

Ladění titulku je	Četnost	Podíl ze všech článků (%)	Podíl ze skórováných článků (%)
výhradně negativní	192	8,7	9,5
spíše negativní	720	32,6	35,6
informačně neutrální	925	41,9	45,8
spíše pozitivní	165	7,5	8,2
výhradně pozitivní	19	0,9	0,9
Celkem skórováno	2 021	91,6	100,0

Neskórováno – obecný název	185	8,4	
Celkem	2 206	100	

Zajímalo nás, kolik titulků v sobě přímo obsahuje označení drogy (otázka 17). Celkem 58,9 % (skórovaných titulků) obsahuje tabák buď samostatně, nebo v kombinaci s jinou drogou. Drogou v titulku jsme nezaznamenali u 37,8 % článků z výběrového souboru (viz tabulka 5-6.21).

tabulka 5-6.21 Droga v titulku

	Droga v titulku	Četnost	Podíl všech článků (%)	Podíl ze všech hodnot (%)
Články skórované hodnotami	Tabák	1 279	58,0	93,4
	Tabák a jiná droga	19	0,9	1,3
	Droga obecně	71	3,2	5,2
	Celkem	1 369	62,1	100,0
Články neskórované		837	37,9	
Celkem		2 206	100,0	

Hypotéza 10 je potvrzena, protože platí, že **titulky obsahující drogu jsou častěji negativní, méně často pozitivně laděné**. A zároveň více negativní než titulky drogu neobsahující.

Hodnot skórovaných proměnnou Bojovnost titulku je 8,3 % (z výběrového souboru), to přibližně odpovídá výhradně negativním titulcům v proměnné Ladění titulku. Celkem 40,7 % je zaměřeno „neutrálně“ proti kouření, kuřáctví. Celkem 32 % je zaměřeno „proti kuřákům“ nebo obsahuje slovo „protikuřácký“, a to i u událostí, které zahraniční noviny směřují proti kouření, proti cigaretám nebo ještě jemněji jako události „bez kouře, bez cigaret“ (př. protikuřácký den, pochod proti kuřákům atd.). Takové označení určuje samotné osoby – „kuřáky“ jako zlo, proti kterému je potřeba bojovat a ladí tak společnost proti těmto osobám spíše než proti kouření/spíše než aby spojilo kuřáky a nekuřáky proti kouření, cigaretám jako je tomu u zahraničních novin. Výsledky ukazují nejsilněji zastoupený „boj proti“ kouření, kuřáctví (41,1 % ze skórovaných hodnot), dále proti osobě uživatele (36,1 %) a proti objektu (22,8 %) (otázka 18) – viz tabulka 5-6.22).

tabulka 5-6.22 Bojovnost titulku „s, proti“

		Četnost	Podíl všech článků (%)	Podíl všech hodnot (%)
Články skórované hodnotami	Kuřáci, protikuřácký	59	2,7	32,8
	kouření, kuřáctví	74	3,4	41,1
	Tabák	15	0,7	8,3
	Drogy, závislost	9	0,4	5,0
	Nikotin	5	0,2	2,8
	Cigarety	12	0,5	6,7
	Nekuřácký	6	0,3	3,3
	Celkem	180	8,3	100,0
Neskórováno	Obecný název	183	83,5	
	Chybí sledovaný znak	1 843	2,7	
Celkem		2 206	100,0	

Důležitost vnímaná médii

Vzniklý index důležitosti má statistickou podobu sumárního indexu. Důležitost mediálního obrazu, neboli sdělení, je utvářena principy zvýznamňování, tj. umístěním článku na určitou stranu, délkou, výběrem pozice na straně, přiřazením doprovodné fotky, titulkem. Tento předpoklad vychází z konceptu-agenda setting. Umístění na straně jsme z databáze článků nevyčetli, s ostatními kategoriemi budeme pracovat.

U titulku si budeme všimnout, jestli obsahoval pojmenování drogy. Výsledky proměnné Droga v titulku jsme znázornili výše. Zopakujeme dosažené výsledky - 58,9 % (skórovaných titulků) obsahovalo tabák buď samostatně nebo v kombinaci s jinou drogou. Drogu v titulku jsme nezaznamenali u 37,8 % článků z výběrového souboru. Nejčastěji (33,3 %) se námi sledované příspěvky nacházely na stránkách 15–20, na straně 2–5 (ve 25,2 %), na stranách 6–14 (ve 24,4 %), na první straně (v 10,0 %) – viz tabulka 5-6.23).

tabulka 5-6.23 Umístění článku

	Umístění článku	Četnost	Podíl všech článků (%)	Podíl ze všech hodnot (%)
Články skórované hodnotami	Str. 1	195	8,8	10,0
	Str. 2–5	490	22,2	25,2
	Str. 6–14	474	21,5	24,4
	Str. 15–20	648	29,4	33,3
	Více než 21	139	6,3	7,1
	Celkem	1 975	88,2	100,0
Články neskórované (rádio, TV)		231	10,5	
Celkem		2 206	100,0	

Největší počet článků (49,1 %) má délku mezi 5 a 12 řádky, následovaly (27,2 %) příspěvky do čtyř řádků dlouhé, nejméně (5 %) bylo článků delších než 26 řádků – viz tabulka 5-6.24.

tabulka 5-6.24 Délka článků

Délka článků	Četnost	Podíl z celkového souboru (%)
Do 4 řádků	601	27,2
5 – 12 řádků	1 083	49,1
13 – 25 řádků	412	18,7
26 a více řádků	110	5,0
Článků celkem	2 206	100,0

Články obsahující fotku jsme zaznamenali ve 14,7 %, příspěvků bez fotky bylo 85,3 % ze skórovaných hodnot – viz tabulka 5-6.25.

tabulka 5-6.25 Fotka u článku

	Fotka u článku	Četnost	Podíl všech článků (%)	Podíl ze skór. hodnot (%)
Články skórované hodnotami	Ano	290	13,1	14,7
	Není	1 685	76,4	85,3
	Celkem	1 975	89,5	100,0
Články neskórované		231	10,5	
Celkem		2 206	100,0	

Výše uvedené charakteristiky nám sloužily k vytvoření indexu důležitosti sdělení. S ohledem na využití charakteristiky, je patrné, že se výsledky budou týkat pouze tisku (tedy 1 975 článků).

Maximálně možný počet bodů byl 6 bodů: 2 body za umístění článku na 1. straně, 1 bod za umístění na straně 2–7, 1 bod za fotodokumentaci článku, 1 bod za vyskytnutí se slova

tabák v titulku, 2 body za délku článku od 13 do 25 řádků, 1 bod za délku od 5 do 12 řádků nebo nad 26 řádků.

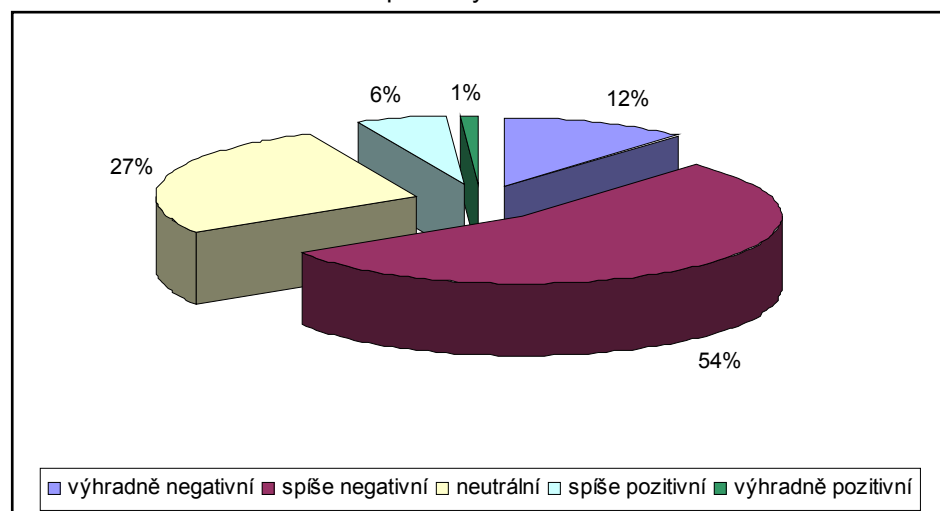
Podle zpravodajské hodnoty negativity předpokládáme, že média budou považovat za důležitější negativní, spíše než neutrální nebo pozitivní články. Abychom zjistili, jaká důležitost je dáвана článkům s různým hodnocením, porovnali jsme původní počet článků a získané počty bodů – viz tabulka 5-6.26 a Obrázek 5-6.4. Hypotéza 11 není potvrzena.

Zjistili jsme, že výsledky jsou překvapivě vyrovnané, nepatrně více bodů za důležitost získalo výhradně pozitivní a spíše pozitivní ladění. Negativních článků je tedy celkově více, ale nedostává se jim větší důležitosti než neutrálním nebo pozitivním příspěvkům.

tabulka 5-6.26 Důležitost článků podle vyznění obsahu

			Důležitost (body)						Σ	
			1	2	3	4	5	6		
Celk. vyzn. obsahu článků u 2	Výhradně negativní	Články	51	104	56	17	6	0	234	
		Počet bodů	51	208	168	68	30	0	525	
	Spíše negativní	Články	302	400	232	105	36	4	1 079	
		Počet bodů	302	800	696	420	180	24	2 422	
	Neutrální	Články	132	202	133	47	17	2	533	
		Počet bodů	132	404	399	188	85	12	1 220	
	Spíše pozitivní	Články	34	33	29	12	4	0	112	
		Počet bodů	34	66	87	48	20	0	255	
	Výhradně pozitivní	Články	1	7	7	1	1	0	17	
		Počet bodů	1	14	21	4	5	0	45	
	Celkem		Články	520	746	457	182	64	6	1 975
			Součet bodů	520	1 492	1 371	728	320	36	4 467

Obrázek 5-6.4 Důležitost článků podle vyznění obsahu

Styl

Zpravodajským stylem bylo napsáno 86,4 % všech článků - 7krát více než článků publicistických. Pouze u 1,3 % všech článků nebylo možné rozlišit styl (otázka 19) – viz tabulka 5-6.27.

tabulka 5-6.27 Styl

Styl	Četnost	Podíl ze všech článků (%)
Zpravodajský	1 906	86,4
Publicistický	271	12,3
Nelze rozlišit	29	1,3
Celkem článků	2 206	100

Média zpravidla deklarují, že oddělují zpravodajství od komentářů a názorů a že názory, postoje a hodnocení se do zpravodajství nepromítají. Jsou zpravodajské sdělení ve svém obsahu skutečně odlišná od článků označených za publicistické? Jsou hodnotově neutrální, objektivní a nepředpojaté, jak je k tomu předurčují požadavky na jejich formální strukturu? Pouze 27,3 % článků psaných zpravodajským stylem má celkové neutrální vyznění článku. Výrazně převažuje negativní hodnocení (54,5 %) – viz . Hypotéza 12 nebyla potvrzena. Z výsledků můžeme odvodit, že články s drogovou tematikou jsou převážně psané stylem zpravodajským, ale většina (72,7 %) těchto článků neodpovídá základnímu požadavku tohoto stylu, tedy požadavku neutrality. To ukazuje na silnou bulvarizaci tématu v našich médiích.

tabulka 5-6.28 Styl a Ladění článku

Celkové vyznění obsahu		Zpravodajský styl	
		Počet článků	Podíl ze skórovaných hodnot (%)
	výhradně negativní	207	10,9
	spíše negativní	1 038	54,5
	neutrální	521	27,3
	spíše pozitivní	120	6,3
	výhradně pozitivní	20	1,0
Celkem		1 906	100,0

Údaje o původcích informací v článcích

Proměnná Informace o zdroji sleduje transparentnost informací. Zajímalo nás, jaká je kvalita zaznamenání zdrojů, ze kterých článek čerpal (otázka 20). Nejvíce článků (55,2 %) obsahuje dostačující označení zdroje, který lze dohledat, 18,7 % neobsahuje žádnou informaci o zdroji, 14,8 % velmi obecné informace. Přesné označení zdroje zajistilo 11,4 % článků – viz tabulka 5-6.29.

tabulka 5-6.29 Informace o zdroji

		Četnost	%
Články skórované hodnotou	Žádná informace	412	18,7
	Velmi obecná informace	326	14,8
	Dostačující označení zdroje	1 217	55,2
	Přesné označení autora a zdroje	251	11,4
	Celkem článků	2 206	100

Podívejme se na výsledky z pohledu proměnné Informace o zdroji. Články neobsahující žádnou informaci o zdroji sdělení jsou v 62,3 % kratší než 4 řádky, ve 24,1 % mají délku pod 12 řádků. Články obsahující velmi obecnou informaci o zdroji mají ve 47,7 % délku do 4 řádků, ve 40,2 % do 12 řádků. U obou těchto kategorií se počet článků zmenšuje neúměrně se zvětšováním jejich délky. Ukazuje se, že média zveřejňují dostatečné, přestože ne bezchybné, informace o zdroji informací. Kratší články mají spíše méně důkladné označení zdroje, důkladnější informace o zdroji jsou u článků středně dlouhých a delších (otázka 21).

Rozlišení zdroje

Proměnná Rozlišení zdroje zachycuje, od koho informace pochází, identifikuje zdroj, ze kterých autor článku čerpal. Nejčastějším zdrojem jsou tiskové agentury (22,6 %). Nad 10 % článků využilo jako zdroj osobu činnou v politice, odborníka pracujícího v oblasti drogové problematiky, pracovníka policie. Následuje následuje odborník nepracující v drogové oblasti (8,7 %), soukromá osoba (7,7 %), autor publicistického článku (6,3 %). Četnosti dalších zdrojů nepřesahují 4 % -viz tabulka 5-6.30 (otázka 22). Podíl původců informací ze skupiny soukromých osob je 18,5 % a ze skupiny odborníků 19,3 % ze všech skórovaných hodnot. Hypotéza 13 byla potvrzena. Odborník pracující v oblasti drogové problematiky se jako zdroj informací vyskytuje v 10,6 % článků, odborník pracující mimo oblast drogové problematiky a známá osobnost dohromady v 9,5 %. Nejedná se o příliš výrazný rozdíl, proto můžeme říci, že hypotéza 14 nebyla potvrzena.

tabulka 5-6.30 Rozlišení zdroje

		Četnost	%
Články skórované hodnotami	ČTK	254	7,4
	VLTAVA	461	13,4
	Jiné tiskové agentury	63	1,8
	Tiskové agentury celkem	778	22,6
	Výzkum, studie, ankety,	157	4,6
	Odborná společnost	97	2,8
	Kniha, odborný časopis	92	2,7
	Jiná zpráva v médiích	126	3,7
	Policie, soudce, hasič, celník	347	10,1
	Odborník nepracující v drog.	299	8,7
	Odborník pracující v drog.	366	10,6
	Politik, mluvčí státní správy	371	10,8
	Legální výrobce, či distributor	152	4,4
	Uživatel	126	3,7
	Soukromá osoba	264	7,7
	Autor publicist. článku	218	6,3
	Zpravodaj, spolupracovník	16	0,5
	Znamá osobnost (herec, umělec apod.)	28	0,8
	Celkem	3 437	100,0

Události z domova a ze zahraničí

V 79,7 % se jednalo o zprávu „z domova“, v 17,7 % o zprávu ze zahraničí, ve výběrovém souboru tedy výrazně převažují články popisující domácí události domácí (otázku 23) – viz tabulka 5-6.31.

tabulka 5-6.31 Událost jaké země popisuje příspěvek

	Četnost	Podíl všech článků (%)
ČR	1 758	79,7
Ze světa	390	17,7
Svět, ČR	58	2,6
Celkem	2 206	100,0

Vysoký výskyt zpráv domácích potvrzuje žurnalistickou hodnotu blízkosti, až Čechocentrismu. Stejnou hodnotu přisuzujeme také článkům ze Slovenska - v porovnání s ostatními zmiňovanými zahraničními zeměmi, Slovensko je nám blízké historicky, kulturně, geograficky. Zprávy zahraniční se vyskytovaly v nižším zastoupení. Příspěvky, které byly variací na události domácí tabákové mediální scény (přibližně čtvrtina zahraničních článků), a splňovaly tedy požadavky hodnoty variace, referovaly v 89 % o represivních opatřeních ze strany státu. Některé dokonce předcházely podobné události u nás. Články zároveň často zdůrazňovaly tradiční spojení země s tabákem (v určité podobě), např. ani „kuřácký ráj Řecko nebylo ušetřeno“. Jednalo se především o tyto události, národy a symboly: chystaná protikuřácká kampaň ve Španělsku (které bylo ve stejném článku „tradičně“ spojováno s kouřením cigaret, doutníků), zákaz kouření v hospodách – Irsko (spojováno s pivem, tedy hospodou, tedy cigaretou), zákaz kouření v restauracích – New York, zvyšování spotřební daně – Slovensko, zákaz tabákové reklamy aj. Události, které odpovídaly nejen zaměřením, ale také časově situaci u nás, pocházely převážně ze zemí EU. Články, které nebyly variací na situaci u nás, referovaly o následujících událostech a zemích: soudní procesy kuřáků a tabákových společností – USA, situace na tabákovém trhu – USA, nejvíce zastoupené zde byly výzkumy – převládaly zmínky o USA, následovalo UK, Nizozemí, méně často Tokio, Belgie, Švédsko Kanada, Japonsko. Tyto články byly pravděpodobně syceny hodnotami vztah k elitním národům. Článkům o soudních procesech bychom navíc mohli přisoudit hodnotu negativitu a jednoznačnosti (článek srozumitelně ukazuje na zlo a jeho oběť).

7. DISKUSE

V diskusi se budeme věnovat srovnání dosažených výsledků s výsledky tří jiných studií a pokusím se některé výsledky zařadit do širšího kontextu. Průběžně budeme naznačovat možné směry dalšího výzkumu.

Studie, velmi podobná naší práci, byla provedena v Austrálii.¹⁴ Pomocí obsahové analýzy novinových článků chtěli autoři zaznamenat šíři a způsoby pokrytí témat spojených s tabákem v kalendářním roce 2001. Celkem získali 1 188 článků – podmínkou byla délka minimálně sedm řádků a alespoň jeden odstavec zaměřující se na tabákovou problematiku. Proměnná nazvaná Téma článku koresponduje s naší proměnnou Zaměření v hodnotách: vzdělání a prevence, tabákový průmysl, reklama a propagace, s naší proměnnou Ladění se shoduje v: kouření jako zboží, závislost. Užití dětmi stejně jako pasivní kouření jsme sledovali samostatně v proměnné. Je tedy zřejmé, že naše práce obsahovala větší množství kategorií a že jednotlivé kategorie byly více podrobné, hodnoty v nich obsažené se zaměřovaly na užší sledovanou oblast.

V australské studii patřily k nejčastěji zmiňovanému tématu články s tematikou pasivního kouření (30 %), další byla primární a sekundární prevence (20 %) Bylo zaznamenáno 62 % represivních událostí (ve směru pro kontrolu tabáku), oproti 21 % událostí, které se ke kontrole tabáku vyjadřovaly negativně.

Co se týká článků o pasivním kouření, zaznamenali jsme v naší práci pouze 11 % z výběrového souboru, tedy o dvacet procent nižší počet. Autoři článku (Durrant et al., 2003) v diskusi vysvětlují možný důvod velkého množství článků s touto tematikou. V Austrálii v květnu noviny sledovaly soudní případ Marlene Sharp, ženy nekuřačky s rakovinou, údajně zapříčiněnou její prací v baru, která se soudila s tabákovou společností a jako kompenzaci za škody obdržela milion dolarů. Protože se jednalo (v Austrálii) o událost mimořádnou, její průběh zaznamenávaly noviny v celé Austrálii. To by mohlo vysvětlit vysoký počet článků o pasivním kouření. Naše noviny celoročně přinášely zprávy z podobných soudních procesů, ale ne v takovém množství, o jakém se mluví ve studii.

Australská média se dále ve 20 % zmiňovala o primární a sekundární prevenci, náš výsledek je nižší (15,8 %), přesto srovnatelný. Předpokládali jsme, že důvod není v nižším počtu článků o prevenci, ale ve velkém množství článků zaměřených na zákonodárství, protidrogovou politiku a regulaci ze strany policie. Přesto také u represivně zaměřených událostí bylo množství článků o 10% nižší. Je tedy možné, že nižší počty v našem výzkumu jsou zapříčiněny sledováním většího počtu proměnných a hodnot. Navíc jsme sledovaly články bez omezení délkou, jak tomu bylo u „australské“ studie.

Autoři (Durrant et al., 2003) se dále pozastavují nad velmi malým pokrytím témat jako závislost a negativní důsledky na zdraví uživatele. Příčinu poklesu vidí v tom, že novináři a editoři již takovéto informace nepovažují za „new news“ (nové zprávy, jedna z hodnot zpráv je novost). Tyto zprávy však podle autorů představují důležitý zdroj motivace k zanechání kouření. Jediná oblast, kde se podle nich tyto informace jeví jako nové, je v případě placených kampaní proti kouření. Z našich výsledků můžeme říci, že u proměnné Účinky dlouhodobého užívání tabáku se zdravotní problémy objevily u 53,1 % (z 1 025 článků), v proměnné Celkové vyznění článku se ohrožení zdraví a závislost objevila u 997 článků. Autoři novost zaručili zprávami o výzkumech, nebo ji nahradili hodnotou expertního názoru.

Nejvíce článků zaznamenala australská studie v lednu a únoru. Tento vzestup autoři přisuzují novoročním předsevzetím přestat kouřit a navazujícím článkům, které informovaly o možnostech a okolnostech odvykání, zvýšení množství článků reagujících na zvýšení daní. Naopak výrazně nejméně článků bylo v poslední čtvrtině roku, což autoři dávají vysvětlují událostmi 11.9.2001 (Durrant et al., 2003).

V našem výběrovém souboru se nejméně článků objevilo v měsících září a prosinci. Můžeme odhadovat, že se jednalo o měsíce, kdy jsou média saturována zprávami

¹⁴ Durrant, R., Wakefield, M., McLeod, K., Clegg-Smith, K., Chapman, S. (2003, Septembre). Tobacco in the news: an analysis of newspaper coverage of tobacco issues in Australia, 2001. [Elektronická verze]. Tobacco Control, 12 (2), 75 – 81.

souvisejícími se začátkem školního roku, předvánočním shonem. Nejvíce článků jsme zaznamenali v červenci a srpnu. V těchto měsících došlo k výraznému zmnožení článků s trestnými činy: drobná trestná činnost, nedbalostní trestné činy a nelegální výroba. Zajímalo nás, zda opravdu došlo k tak výraznému zvýšení popisované trestné činnosti během letních měsíců a média reagovala na zvyšující se nabídku, nebo zda z nějakého důvodu došlo ke zvýšení citlivosti médií na podobné události. U nelegální výroby se jednalo o plánovanou akci policie na tržnicích. Můžeme namítnout, že takovou akci mohla policie zahájit kdykoli jindy během roku, ale to se netýká oblasti, kterou pozorujeme – tedy médií. Nedbalostní trestné činy popisují založené ohně způsobené nedbalým zacházením s cigaretou. Nejedná se o všechny podpaly prezentované v médiích, sledujeme pouze ty, které měly jasnou spojitost s kouřením. Jejich zvýšený výskyt v tomto období je odůvodnitelný teplým a suchým letním počasím. Je však spíše nepravděpodobné, že by během letních měsíců (kdy je déle světlo, lidé tráví více času venku) takto výrazně stoupla drobná majetková trestná činnost - jednalo se převážně o vloupání do trafik s cílem odcizit alkohol a tabákové výrobky. Můžeme tedy vyvodit, že zvýšení počtu článků o trestné činnosti sloužilo během letních měsíců jako „vypávka“ pro období, kdy se nic důležitého/důležitějšího nedělo.

V množství článků následoval duben a květen. Vysoký počet článků v dubnu byl zastoupen příspěvky reagujícími na zákaz kouření v restauracích v New Yorku (29.3.) a dalšími událostmi – jednání o represivních zákonech (médiá je nazývala „protikuřácké zákony“) zaměřené proti kouření na veřejnosti a omezující prodej tabáku a alkoholu. Články s tematikou omezování svobody uživatelů (na pracovišti, v restauracích) vs. ohrožování neuživatelů pokračovaly i v květnu. V květnu také WHO přijala mezinárodní dohodu o boji proti kouření a tabáku.

V únoru a březnu došlo k výraznému zvýšení článků se zmínkami o dětech. Články s dětskou tematikou se objevovaly většinou před a při jednání o zákonech omezujících (svobodu, práva) uživatelů (zvýšení spotřební daně, zákaz kouření na pracovištích, v restauracích) a omezení svobody trhu (zákaz reklamy).

Bylo by zajímavé sledovat, jakou „životnost“ měly jednotlivé události roku 2003 v médiích, tzn. jak dlouho před a po události se tematika v příspěvcích objevovala. Zjištění by přispělo k pochopení vztahu mezi mediální a faktickou realitou (jak vzájemně korespondují).

Další práce, jejichž hlavní výsledky chceme porovnat s naší, pocházejí od autorů Numerata (2001) a Štětka (2001). Numerato (2001) se ve své práci snaží zpochybnit představu o neutrálním zpravodajství daného do protikladu k názorově podmíněné publicistice. V závěru práce konstatuje, že „informující zpravodajství nelze prezentovat v ostrém protikladu k hodnotící publicistice. Způsob, kterým různé typy zpravodajských žánrů konstruuji mediální realitu, spíše vypovídá o tom, že zpravodajství je v mnohých případech pouze implicitním vyjádřením skutečnosti prezentované explicitně v publicistice.“ (Numerato, 2001, s. 56) Také my jsme se ve své práci ptali, zda jsou zpravodajské články hodnotově neutrální, objektivní a nepředpojaté. Zjistili jsme, že většina (72,7 %) zpravodajských článků neodpovídá základnímu požadavku tohoto stylu, v závěrech se shodujeme s Numeratem.

Štětka (2001) se snažil popsat mechanismy využívání „expertního vědění“. Podrobně rozebírá označování expertů médií – představení jejich osoby a instituce, kterou zastupují. Považuje to za „klíčový faktor pro analýzu mechanismu, jakým noviny prezentují a zároveň legitimizují expertní status (a tím i oprávnění komentovat dané události)“ (Štětka, 2001, s. 24). Tak podrobný a kvalitativní rozbor jsme vzhledem k zaměření naší práce nedělali, přesto jsme došli ke shodným výsledkům. Zjistili jsme, že výskyt odborníků nepracujících v oblasti drogové problematiky je téměř stejný jako výskyt odborníků, kteří v problematice drog pracují, což ukazuje na „zneužívání“ expertů v médiích pravděpodobně ve snaze zvýšit objektivitu, odbornost média. Protože přítomnost expertů mimo obor je v příspěvcích tak častá, jedná se spíše o „kvaziobornost“.

V naší práci jsme se pozastavovali nad rozdílným pojmáním „boje proti“ v českých a zahraničních médiích, sledovali jsme proměnnou Bojovnost v titulcích. Zajímalo nás, kolik titulků bylo namířeno proti osobám uživatelů (kuřáci), kolik konkrétně proti činnosti (kouření), kolik proti předmětům, samotné droze (cigarety, nikotin, tabák, droga). Určitou inspirací ke

sledování této proměnné pro nás byl dopis zasláný redakci s názvem „Boj proti kuřákům podle LN?“, kterým autor reagoval na článek v LN ze 28.7. „Po USA sílí boj s kuřáky i v Evropě“. Zde citujeme části dopisu:

“LN svým titulkem vyhlašují boj proti kuřákům. Činí tak v době, kdy celý svět vyhlašuje boj proti kouření, a nikoli proti kuřákům. Toto rozlišení není malichernost. Bojová linie je mezi kouřením a nekouřením, a ne mezi lidmi, kteří kouří a kteří nekouří. Musíme pomoci, aby proti (svému) kouření bojovali i ti, kteří kouří. Učinit z kuřáků nepřátelskou minoritu (...) může vést jen k semknutí řad kuřáků v obraně práva kouřit kdekoli a kdykoli. (...) V USA a v Evropě se navíc bojuje proti kouření (smoking). Nikde jsem se nesetkal s tím, že by se bojovalo proti kuřákům (smokers).“ (Vinař, 5.8.2003, s.11)

Výsledky ukazují nejsilněji zastoupený „boj proti“ činnosti (41,1 % ze skórovaných hodnot), dále proti osobě uživatele (36,1 %) a proti objektu (22,8 %). Mezi bojem proti užívání a proti uživatelům není příliš znatelný rozdíl. Otázkou zůstává, čím je tento rozdíl způsoben. Jestli vlivem médií, nebo naopak média reagují na jazyk užívaný společností, nebo pojmenování vyplývá ze struktury a zvyků českého jazyka. Proti třetí možnosti mluví to, že 63,9 % titulků obsahovalo jiné než protikuřácké označení. Otázkou také zůstává, nakolik jsou média schopná ovlivnit bojovné naladění veřejnosti pouhou změnou zaměření své bojovnosti.

Zůstaňme ještě u jazyka. Zatímco v našem výzkumu jsme používali označení „represivní“ událost, australský výzkum (Durrant et al., 2003) užíval pro stejnou situaci označení události „pozitivní k regulaci, vyjadřující se pro regulaci, kontrolu“ tabáku (events positive for tobacco controle), tedy zkráceně události pro regulaci. Také obě tato odlišná pojmenování nesou velmi rozdílné významy. Stejně rozdílné významy jsou patrné z následujícího problému. O tabáku bývá informováno samostatně, popřípadě s alkoholem. U další skupiny látek, se kterou je tabák dáván do vztahu, chybí přesné určení, podle kterého by se dala zařadit do některé ze skupiny drog. Jedná se o obecné označení zastoupené slovem „droga“, v článcích je dáváno do protikladu k tabákovým výrobkům. Takových článků je 85. Nabízí se otázka, zda článek vymezením droga vs. tabák nenavozuje u čtenáře představu, že tabák není droga, nevytváří z tabákových výrobků „ne-drogy“. Tato tendence by výrazně narušovala snahy jiných článků upozorňujících na návykovost a nebezpečnost tabákových drog.

Ve výzkumné části jsme sledovali některé zpravodajské hodnoty. „Zpravodajské hodnoty označují soubor kritérií, jimiž média poměřují zpravodajskou přijatelnost událostí a zpravodajskou vhodnost jejich zpracování“ (Burton, Jiráček, 2001, s. 240). Nejdříve se zastavme u hodnot blízkosti, vztahu k elitním národům a hodnoty variace, jak jsme je sledovali v proměnné Události z domova a ze zahraničí. Vysoký výskyt zpráv domácích potvrzuje žurnalistickou hodnotu blízkosti, až Čechocentrismu. Stejnou hodnotu přisuzujeme také článkům ze Slovenska - v porovnání s ostatními zmiňovanými zahraničními zeměmi, Slovensko je nám blízké historicky, kulturně, geograficky. Zprávy zahraniční se vyskytovaly v nižším zastoupení. Příspěvky, které byly variací na události domácí tabákové mediální scény, splňovaly tedy požadavky hodnoty variace, referovaly v 89 % o represivních opatřeních ze strany státu. Zároveň často zdůrazňovaly tradiční spojení země s tabákem (v určité podobě), např. ani „kuřácký ráj Řecko nebylo ušetřeno“. Ostatní zahraniční články byly syceny hodnotou vztah k elitním národům, jedná se především o USA, země Evropské unie. V článcích byly minimální zmínky o východní Evropě. Zatímco v příspěvcích o kriminalitě byly naopak zdůrazňovány různé národnostní a etnické menšiny u nás (Vietnamci, Ukrajinci, Romové aj.).

Také jsme sledovali hodnotu negativity. Zjistili jsme, že titulky obsahující drogu jsou více negativně laděny než titulky drogu neobsahující. V celkovém obraze prezentovaném médiu převažují negativní významy, což by odpovídalo hodnotě negativity. Překvapující však pro nás bylo zjištění, že negativně laděné články nedostávaly vyšší důležitost než články s neutrálním a pozitivním laděním.

Jedním z možných vysvětlení je nepřesnost v naší práci. Nebyli jsme schopni zajistit sledování všech principů zvýznamňování. V proměnné Důležitost jsme pracovali s umístěním článku na straně, jeho délkou, přiřazením doprovodné fotky, titulek. Umístění příspěvku na straně jsme z databáze článků nevyčetli, také jsme nemohli pozorovat velikost a zdůraznění titulku, to jsme nahradili alespoň sledováním přítomnosti označení drogy, tabáku v titulku.

Negativní pohled je významně zapříčiněn články s tematikou trestných činů. Jak jsme již zaznamenali články o trestných činech jsou spíše střední až kratší zpravodajské články, dále se neobjevují na předních stranách, nebývá k nim přiřazena fotografie. Je tedy pravděpodobné, že snížení celkové důležitosti negativně laděných článků zapříčinil svými vlastnostmi tento soubor. O zpravodajských hodnotách víme, že u nich záleží jak na intenzitě jedné hodnoty, tak na kombinaci více hodnot. Můžeme tedy vyvodit, že zprávy o trestných činech obsahovaly jen hodnotu negativity (a žádnou další), což stačilo akorát na to, aby se jim podařilo překročit práh pozornosti médií.

Překvapujícím bylo také zjištění, že velká část zpravodajských článků obsahovala jiné než neutrální hodnocení. Nedodržení neutrality interpretujeme jako důraz na upoutání pozornosti před snahou sdělit informace.

Zpravodajství o tabáku splňuje také další požadavky na hodnotu zprávy. Objevují se zde hodnoty kontinuita, oslovení celebrit. Hodnotě intenzity a kvantifikace by odpovídaly statistické údaje o nemocných, zemřelých (v důsledku kouření) za rok, za den, za minutu, na světě, v ČR, ale také vyčíslované finanční ztráty při nedbalostních trestných činech. Vychází z předpokladu, že čtenáři chápou číselně vyjádřenou intenzitu jako signál důležitosti. Dojem objektivity čísel nenarušuje ani jejich hrubé zaokrouhlování, např. „více než“, „téměř“, (v důsledku kouření zemře) „autobus lidí“. Téma je snadno personifikovatelné, např. žena s rakovinou v soudním sporu může být zástupným symbolem všech uživatelů s rakovinou. Také označení kouření jako „války, zabijáka, katastrofy“ bylo nápadně časté. Tendence ke zjednodušení jsou vidět v „černo-bílém“ vidění článků: bezohlední kuřáci ohrožující společnost bez hříchu, zlé tabákové firmy toužící po bohatství, lákající ke kouření malé děti atd.

Pokud odhlédneme od „pozitivních“ významů (kouření jako lék, požitek, projev svobody), můžeme kouření vnímat jako různý stupeň odchýlení od „běžného, zdravého“, od normy (přestože vnímáno statistickou normou, těžko bychom mohli považovat kouření za „nenormální“). Společnost (tedy venkovní posuzovatel) se může k „porušení, odchýlení od“ normy různě vztahovat. Baštecká (2001) použila Kellyho rozdělení reakcí - když dosadíme kouření, pak může být - (1) prohlášeno za nemoc a léčeno, (2) prohlášeno za přečin a trestáno, (3) vyloučeno ze společnosti, (4) tolerováno nebo ignorováno. V možnostech naší práce není určit, který z těchto možných reakcí si vybrala společnost, ale můžeme přiblížit, který nejčastěji prezentují média. Bodu jedna by pravděpodobně odpovídal význam kouření jako závislost, možná ohrožení zdraví, bodu dvě význam kouření jako trestný čin, bodu tři význam ohrožování, omezování společnosti, bod čtyři životní styl, znak skupiny, znak moderní společnosti, neznalost, zlovyk.

Podívejme se blíže na významy kouření jako závislost a kouření jako zlovyk. Kouření jako „zlovyk, slabost“ může být společností tolerováno, ignorováno. Zlovyk vnímáme jako něco nepatrného, přesto něco, za co se člověk může stydět - ukazuje to na slabost, neschopnost skoncovat s nechtěným (podobně jako kousání nehtů), většinou něčím, co jiným lidem nedělá problémy, je to selhání. Kouření jako závislost se vztahuje kuživateli úplně jinak, kouření je (společností) prohlášeno za nemoc a léčeno. Jde o určitou diagnózu, ta může být vnímána jako nálepka neumožňující změnu, nutící člověka hrát roli nemocného nebo jako srozumitelná a ulevující, neobviňující (ve smyslu těžkostí spojených s odvykáním, určitý způsob jemné externalizace problému mimo uživatele). Jde o něco srozumitelného, zároveň zvyšuje závažnost takového chování - často býval v médiích tento význam doplňován významem kouření jako ohrožení zdraví uživatele, smrt. Baštecká (2001) se zamýšlí nad úskalími dvou tendencí – medicínské diagnózy (která může snižovat způsobnost, „moc“ člověka, zneschopňovat, nálepkovat) vs. demedicinalizace (která může být nadměrná a nežádoucí). Uvádí Callahanovu myšlenku: „další rozpor mezi snahou nedělat a dělat z člověka pacienta plyne ze samotné neuchopitelné povahy přístupu: řada psychopatologických jevů (např. drogová závislost, alkoholismus) může být vnímána jako nemoc a/nebo jako zlovyk. Jenže toxikoman, který bude prohlášen za nemocného, bude léčen v rámci resortu zdravotnictví, a toxikoman, který bude mít špatné návyky, bude resocializován v působnosti resortu sociálního. A všude na světě platí, že na nemoc se ze státního rozpočtu dostane více peněz než na zlý návyk (Baštecká, 2001, str. 130).

Kouření jako závislost byla nejčastěji užitá odborníkem pracujícím v oblasti drogové problematiky. Kouření jako zlozvyk bylo nejčastěji (ve 40,0 %) uváděno samotným autorem (zpravodajského) článku a to dokonce i když hned v následující větě byl citován odborník, který uváděl význam kouření jako závislost. V jednom článku se tedy zároveň objevily oba významy:

„Pro ty, kteří by rádi se svým zlozvykem nadobro zatočili, se nabízí několik možností...Nikotin patří mezi návykové látky s tím, že zde vzniká psychická i fyzická závislost...Kouření není nešvar, ale drogová závislost. ...kuřáci hledající odvahu se svým zlozvykem skoncovat.“

"Pro lidi závislé na nikotinu to může být impulz k tomu, aby se pokusili se svým návykem přestat," poznamenala lékařka, která sama v mládí kouřila, ale dokázala se tohoto zlozvyku jednou provždy zbavit.“

V 16,2 % byl význam zlozvyk uveden soukromou osobou a přes 10 % odborníky mimo drogovou problematiku a politiky. Odborníci v drogové problematice mají pouze 1,3 % zastoupení tohoto významu v článku.

Možnost další práce vidíme v soustavném a přesném zachycení podobností mediální a faktické reality, např. pomocí výzkumu veřejného mínění na téma tabák a jeho uživatelé. Poté zjišťování účinku, jaký má mediální realita na realitu faktickou. Následovat by mohla podrobnější snaha zjišťující propojení mezi prezentací tématu v médiích a vlivu na způsob, jakým ho čtenáři, diváci (společnost) vnímají, např. jaké množství a intenzita článků je zapotřebí, aby si jich publikum všimlo a aby došlo k ovlivnění nejen jejich názorů, ale také přístupu a chování k tabákovým drogám.

8. SOUHRN

Na základě znalostí psychologických aspektů a zvláštností masové komunikace a významů, které přináší tabák jsme se za pomoci metody obsahové analýzy snažili hledat odpovědi na otázku - jak informují česká média o užívání a uživatelích tabákové drogy.

Pro masovou komunikaci platí základní sociálně psychologická charakteristika sdělování a sdílení významů mezi lidmi. Schéma masové komunikace zahrnuje: (1) materiál (2) produkováný formálními organizacemi (3) předávaný nepřímo s pomocí mediačních technik (4) velkému počtu (množině) příjemců (5) veřejně, tj. bez omezení přístupu (6) jednosměrně (7) bez zpětné vazby (8) s určitou periodicitou produkce (9) průběžně (Kunczik, 1995). S ohledem na psychologický rozměr práce, jsou důležitá její další specifika: nastolování témat - média (spolu)určují, o čem přemýšlíme, konstrukce sociální reality - výrazně se podílejí na tom, jak vnímáme a interpretujeme svět, vytváření mediální normy - prezentují určitý pohled na svět jako „přirozený“, určují, co je v dané společnosti normální, nabídka stereotypů - zjednodušují a zobecňují významy. Výše uvedené zajišťuje médiím určitý vliv, moc. Publikum se na komunikaci podílí výběrem toho, co je ochotno/schopno vnímat a přijímat za své na základě zkušeností, emocí, přání a očekávání (selektivní percepce). Důležitou roli přitom hraje důvěryhodnost média, která souvisí s důvěryhodností zpravodajskou - objektivitou (pravdivostí, neutrálností, ověřitelností) při výběru a zpracování události i zpráv o ní).

Naše práce se zaměřuje na tabák. Návykovou složkou je nikotin, řadící se mezi stimulantia. Smrtelná dávka pro člověka je 80 mg, rychle však vzniká tolerance (Králiková, 2003). „Ziskem“ po požití drogy je euforie, koncentrace, uvolnění. Zdravotní rizika se dají rozdělit do tří hlavních oblastí: kardiovaskulární, chronická plicní a nádorová onemocnění. Riziku jsou vystaveni také tzv. pasivní kuřáci. V ČR zemře předčasně na následky kouření kolem 22 000 lidí za rok. Mezi sociální rizika patří diskriminace a stigmatizace kuřáků. Léčebného účinku nikotinu se využívá u pacientů s Parkinsonovou a Alzheimerovou chorobou. Nikotin dále zlepšuje pozornost, paměť a koncentraci, působí pozitivně ve stresových situacích. Závislost (F17.2) začíná závislostí psychosociální po určité době vzniká fyzická závislost na nikotinu (asi u 60–70 % kuřáků).

Metodu, kterou jsme k získání výsledků zvolili, je obsahová analýza. Obsahová analýza je kvantitativní i kvalitativní výzkumnou metodou pro systematický a ověřitelný popis obsahů, v naší studii mediálních zpráv. Leží na hranici několika oborů. Svým charakterem se týká sociologie, literární vědy, teorie masové komunikace a psychologie (Janoušek a kol., 1986). Je určena ke zpracování velkého množství dat, zohledňuje specifika zkoumaného materiálu, výsledky je možné podrobit statistickým analýzám. (Schulz et al., 1998).

Ve výzkumné části práce jsme vymezili sledované obsahy, definovali jejich vlastnosti. Vytvořili jsme 20 proměnných - část k identifikaci a odlišení článků v souboru (Název článku, Datum aj.), jiné zjišťovaly kvalitu zpracování zpráv (Informace o zdroji, Styl aj.), zbytek tvořil samotné obsahy, např. Účinky drogy, které jsou v příspěvcích dávány do přímé souvislosti s užíváním drogy, Trestná činnost, která byla spáchána v souvislosti s drogou, Drogová scéna signalizující, že se v článku hovoří o uživatelích a způsobech užívání, Zaměření, informující o přístupu společnosti a způsobech regulace, Ladění, které si všímá významů spojených s tabákem a hodnocení výrobků, uživatelů. V kódovacích instrukcích jsme vymezili hodnoty, jakých mohou proměnné nabývat, a způsoby jejich identifikace v textu.

Zkoumali jsme příspěvky českých médií sesbírané v kalendářním roce 2003. Použili jsme databázi článků týkajících se psychoaktivních látek, která vznikla pravidelným monitoringem médií, prováděným tiskovým odborem Úřadu vlády ČR. Na základě klíčových slov (*cigareta, doutník, dýmka, kuřák, nikotin, tabák aj.*) jsme vybrali články vztahující se k tabákovým drogám. Sledovaný soubor obsahoval 2 206 článků publikovaných v 125 médiích (tisk, rozhlas, televize, internet). Převážná většina příspěvků pochází z tisku.

Média tabák vnímají jako drogu legální, podobnou alkoholu. U menšího (ale nezanedbatelného) procenta článků je tabák prezentován jako jakási „nedroga“.

O uživatelích tabákových výrobků se většinou píše obecně jako o kuřácích, často není ani samotná osoba uživatele zmíněna, mluví se na obecné rovině např. o možných důsledcích

kouření. Pokud je osoba zastoupena, bývá to často žena kuřačka. Ženy, dívky byly jak explicitně, tak implicitně spojovány s biologickou rolí matky (těhotné ženy).

Média také často spojují články o kouření s dětmi. Pokud vynecháme letní měsíce (červenec, srpen) a zimní měsíce (prosinec, leden), jsou děti zmiňovány ve 36,6 %, dalo by se tedy říci, že přibližně každý třetí článek o kouření v tomto období obsahuje zmínku o dítěti, dětech. Více jsou spojovány s pasivním (68,2 %) kouřením než s aktivním kouřením. Nejčastěji jsou děti zmiňovány v článcích s tematikou zákonodárství, protidrogové politiky, primární prevence, mapování drogové scény, reklamy.

Články s drogovou tematikou jsou převážně psané stylem zpravodajským, ale většina (72,7 %) neodpovídá základnímu požadavku tohoto stylu, tedy požadavku neutrality - pouze 27,3 % článků psaných zpravodajským stylem má celkové neutrální vyznění). To ukazuje na velký význam dávaný zpravodajské hodnotě negativity, a také na silnou „bulvarizaci“ tématu v našich médiích. Média zveřejňují dostatečné, přestože ne bezchybné, informace o zdroji informací. Kratší články mají spíše méně důkladné označení zdroje, důkladnější informace o zdroji jsou u článků středně dlouhých a delších.

Negativně laděných článků je celkově více, ale oproti předpokladům se jim nedostává větší důležitosti než neutrálním nebo pozitivním příspěvkům. U titulků nastal velký posun k neutralitě, jemný k pozitivitě, přesto negativní titulky výrazně převažují nad pozitivními. Titulky obsahující drogu jsou častěji negativní, méně často pozitivně laděné a zároveň více negativní než titulky drogu neobsahující. V bojových titulcích byl nejsilněji zastoupený „boj proti“ kouření (41,1 % ze skórovaných hodnot), následován zaměřením proti osobě uživatele (36,1 %) a proti objektu - cigarety, nikotin, tabák, droga (22,8 %).

Nejčastějším zdrojem jsou tiskové agentury (22,6 %), následují politici, odborníci pracující v oblasti drogové problematiky, pracovníci policie. Stejný prostor k vyjádření dostávají osoby soukromé jako odborníci. Silné zastoupení odborníků a celebrit ukazuje na důležitost kladenou na expertní názory a přítomnost celebrit v médiích. Expertní názory zvyšují objektivitu, odbornost média. Vysoké číslo na straně expertů pracujících mimo obor (oblast drogové problematiky) svědčí o „kvazi odbornosti“.

Vysoký výskyt domácích zpráv (79,7 %) potvrzuje důležitost žurnalistické hodnoty blízkosti, až Čechocentrismu. Zprávy zahraniční splňují požadavky hodnoty variace, příspěvky o soudních procesech a výzkumech splňují požadavky hodnoty vztah keletním národům, kterými je nejčastěji USA a země Evropské unie. Minimální byly zmínky o východní Evropě.

Články o trestných činech jsou spíše střední až kratší délky, psané stylem zpravodajským. Jako zdroj je nejčastěji uváděn pracovník policie (hasič, celník). Více než polovina těchto příspěvků zobrazuje nedbalostní a majetkové trestné činy. V červenci a srpnu došlo k vzestupu počtu článků o trestné činnosti, především drobné trestné činnosti, nedbalostních trestných činů a nelegální výroby.

U akutních důsledků spojených s drogou jsou nejčastěji zmiňovány škody z nedbalosti a sociální problémy, to ukazuje na vyšší frekvenci zmínek o důsledcích negativních pro společnost, než pro samotného uživatele. U důsledků dlouhodobého užívání média zmiňují zdravotní problémy (53,1 % ze skórovaných hodnot) a smrt (24,9 %). Média častěji zmiňují aktivní než pasivní kouření. Pozitivní a negativní obrazy uživatelů dostávají v článcích přibližně stejný prostor, nepatrně častěji se objevil obraz jemně pozitivní a obraz silně negativní.

Média se zaměřují 2,7krát více na represivní opatření než na primární prevenci, léčbu a výzkum. Nejčastěji uváděné obsahy jsou zákonodárství, protidrogová politika, regulace ze strany policie. Kritika politiky, státu, zákonů se objevuje v 195 článcích, tedy je v poměru 1:4 k počtu článků o zákonodárství.

Politici častěji zmiňovali kouření jako negativní jev pro společnost, než jako negativní pro uživatele samotného. Odborník v oblasti drogové problematiky vnímá tabák jako drogu, závislost a jako ohrožení zdraví uživatele spíše než jako zlovyk, ohrožování společnosti. Kouření jako zlovyk bylo nejčastěji (ve 40,0 %) uváděno samotným autorem článku, a to dokonce i když hned v následující větě byl citován odborník, který uváděl význam kouření jako závislost. Významy požitků a projev svobody nejčastěji zmiňovali autoři publicistických článků, politici a soukromé osoby.

Celkově v médiích převažuje negativní obraz, s důrazem na pasivní kouření a užívání jako ohrožování, omezování společnosti. Důležitost negativního, neutrálního a pozitivního obrazu je stejná. Také pozitivní a negativní obrazy uživatelů dostávají v článcích přibližně stejný prostor. Převažují represivní opatření vůči užívání a uživatelům tabákových drog. Tabák média prezentují jako legální droga, někdy „nedroga“.

9. ZÁVĚR

Naše práce se dotkla dvou témat významných pro naši společnost – masmédií a tabakizmu, aniž bychom si činili nárok na jejich vyčerpávající zachycení a explikaci. Abychom přednesli spolehlivé výsledky a ne pouhé dojmy, museli jsme vstoupit do oblasti mezioborové – pomezí psychologie (sociální psychologie), adiktologie a sociologie (mediální studie).

Média mohou ovlivnit pohled samotných uživatelů a podpořit jejich rozhodnutí pokračovat nebo skončit s užíváním. Přinese rozdílný dopad, bude-li se psát o kouření jako o svobodě, jako o svobodě, která omezuje svobodu druhých, jako o dospělosti nebo závislosti, škodící zdraví?

To, jak je téma prezentováno v médiích, může ovlivnit pohled na uživatele. Může zvýšit protikuřácké nálady, už samotným zdůrazňováním škodlivosti pasivního kouření, častým důrazem na dětské oběti, prezentací uživatelů jako bezohledných škůdců společnosti, „kterým ani nestojí za to, hodit nedopalek do koše“. Prezentování témat zvýší naši citlivost na ně. Určité naladění může připravit společnost na přijetí represivních opatření. Častá prezentace přijetí/nepřijetí podobných kroků ze strany vlády v zemích, které naše společnost považuje za elitní, ulehčí, nebo naopak znesnadní přijetí podobných opatření u nás.

Nemůžeme popřít, že se kouření týká velkého množství lidí v naší společnosti, podle výsledků studií počty uživatelů rostou. Média jsou jednou z možností, jak toto číslo ovlivnit na obě možné strany.

V celkovém obraze prezentovaném médiu převažují negativní významy, negativně laděné články však nedostávají vyšší důležitost než články s neutrálním a pozitivním laděním. Titulky obsahující drogu jsou více negativně laděny než titulky drogu neobsahující. Bojovnost titulků je nasměrována nejčastěji proti kouření, pak proti osobě uživatele. U akutních důsledků spojených s drogou jsou zmiňovány důsledky negativní pro společnost (nekuřáky) než pro samotného uživatele. Celkově však média častěji zmiňují aktivní než pasivní kouření, což mluví ve prospěch pozitivního obrazu uživatelů. Negativní pohled je významně zapříčiněn články s tematikou trestných činů, k jejich zvýšení došlo v letních měsících.

V mediálním obraze převažují represivní opatření vůči užívání a uživatelům tabákových drog. Nejčastěji uváděné obsahy jsou zákonodárství, protidrogová politika, regulace ze strany policie. Kritika politiky, státu, zákonů se objevuje v poměru 1:4 k počtu článků o zákonodárství.

Média prezentují tabák jako drogu legální, někdy dokonce jako jakousi „nedrogu“. O uživatelích tabákových výrobků se média zmiňují obecně jako o kuřácích, mluví na obecné rovině o možných důsledcích kouření. Uživatel je vnímán spíše jako „bezohledný škůdce společnosti“, častěji je prezentován „protispolečenský“ obraz kouření. Takto se o něm také zmiňují politici, kteří však zároveň nejčastěji užili ve spojení s tabákem významu svoboda. Význam zlozvyk je nejčastěji uváděn samotným žurnalistou, dokonce i v případě, že hned v následující větě citují odborníka v oblasti drogové problematiky, který uvádí význam kouření nejčastěji jako závislost.

Práce se snažila pomocí obsahové analýzy přinést porozumění psychologickým souvislostem obrazu o tabáku a jeho uživatelích, jak nám ho prezentují média. Uvědomujeme si, že se jedná pouze o malou výseč z velkého celku mediální reality. Jde však o výseč podrobně zmapovanou s podrobenou pečlivě analýze.

10. LITERATURA

- Baštecká, B. (2001). *Základy klinické psychologie*. Praha: Portál.
- Burton, G. & Jiráček, J. (2001). *Úvod do studia médií*. Brno: Barrister & Principal.
- Durrant, R., Wakefield, M., McLeod, K., Clegg-Smith, K. & Chapman, S. (2003). Tobacco in the news: an analysis of newspaper coverage of tobacco issues in Australia, 2001. [Elektronická verze]. *Tobacco Control*, 12 (2), 75 – 81.
- Janoušek, J. et al. (1986). *Metody sociální psychologie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- Králíková, E. (2003). Tabák a závislost na tabáku. In Kalina, K. et al. (2003). *Drogy a drogové závislosti 1, mezioborový přístup*. Praha: Úřad vlády České republiky.
- Kunczik, M. (1995). *Základy masové komunikace*. Praha: Karolinum.
- McQuail, D. (1999). *Úvod do teorie masové komunikace*. Praha: Portál.
- Numerato, D. (2001). Mediální konstrukce reality: případ sociálnědemokratické vlády. In Olšovská, L. & Kapoun, P. (2003). *Média, komunikace, vzdělávání*. Ostrava: Ostravská univerzita.
- Schulz, W., Hagen, L., Scherer, H. & Reifová, I. (1998). *Analýza obsahu mediálního sdělení*. Praha: Karolinum.
- Sivek, V. (2004). *Užívání a uživatelé konopných drog v kontextu analýzy mediálních zpráv*. Diplomová práce. FFUP Olomouc.
- Štětka, V. et al. (2000). *Media a realita: sborník prací studentů Katedry mediálních studií a žurnalistiky FSS MU*. Brno: Masarykova univerzita.
- Štětka, V. et al. (2001). *Media a realita: sborník prací studentů Katedry mediálních studií a žurnalistiky FSS MU*. Brno: Masarykova univerzita.
- Štětka, V. (2001). Sociální vědci jako experti v denním tisku. In Štětka, V. (2001). *Media a realita: sborník prací studentů Katedry mediálních studií a žurnalistiky FSS MU*. Brno: Masarykova univerzita.
- Vinař, O. (5.8.2003). *Boj proti kuřákům podle LN? Lidové noviny, Horizont*.